

Treball de Final de Grau
Dret Internacional Públic i Relacions Internacionals
Doble Grau en Administració i Direcció d'Empreses i Dret, 6è curs
Curs Acadèmic 2016-2017

**ELS DRETS HUMANS DE LES PERSONES DEL
COL·LECTIU LGBT:
MECANISMES DE PROMOCIÓ, PROTECCIÓ I GARANTIA**

Mònica Sánchez Rupérez

Directora: Bárbara Loreto Díaz Santis

UAB
Universitat Autònoma
de Barcelona

Facultat de Dret

Data d'entrega: 10.05.2017

“Privar a les persones dels seus drets humans és posar en dubte la seva pròpia humanitat”

NELSON MANDELA

AGRAÏMENTS

En primer lloc m'agradaria donar les gràcies a la Dra. Bárbara Loreto Díaz Santis pel temps i la paciència dedicada en la direcció del present estudi, i per tots els seus suggeriments i l'ajuda constant, que han fet possible la realització d'aquest treball.

Per altra banda, he de recordar la gran col·laboració d'en Pau, per la proporció dels grans consells que ha cregut necessaris per tal de millorar aquest estudi.

Finalment, voldria fer especial menció dels meus pares, ja que han suportat pacientment durant tot aquest semestre les preocupacions sorgides que comporta la realització de dos Treballs de Final de Grau, i a qui els hi dec tot.

A ells, pel temps robat, els hi dedico aquest treball.

RESUM

L'increment dels actes violents de persecució imposats a les persones lesbianes, gais, bisexuals i transsexuals (LGBT) ha fet qüestionar-se a la comunitat mundial de si els Estats compleixen amb l'obligació de respectar, protegir i realitzar els drets humans d'aquest col·lectiu. El present treball analitza en quin grau els diferents Estats compleixen amb aquestes obligacions a partir de la recopilació jurídica mundial i l'anàlisi de la seva evolució històrica a nivell espanyol, a nivell del TEDH a través de la jurisprudència creada i, finalment, a nivell mundial a partir dels mecanismes de promoció, protecció i garantia dels drets humans de l'Organització de les Nacions Unides (ONU). Aquest estudi demostra que l'evolució històrica de protecció i reconeixement d'aquests drets s'ha incrementat en alt grau en els darrers anys gràcies a l'existència d'organismes superiors. Ara bé, malgrat que hi ha l'obligació per part dels Estats de respectar, protegir i realitzar els drets humans del col·lectiu LGBT, és indiscutible la falta de progrés mundial que encara manca en aquesta societat ja que s'observen importants divergències entre els diferents continents i inclús entre els Estats d'un mateix continent.

PARAULES CLAU: drets humans, LGBT, discriminació sexual, promoció, protecció, garantia.

INDEX

LLISTA D'ABREVIATURES.....	6
1. INTRODUCCIÓ AL TEMA D'ESTUDI	8
1.1. Presentació del tema	8
1.2. Presentació de l'estructura del treball	9
2. EXPOSICIÓ DE LA RECERCA REALITZADA	11
2.1. Evolució històrica Espanyola del marc legislatiu dels drets LGBT	11
2.1.1. La Dictadura Espanyola (1939-1975).....	11
2.1.2. La Transició Espanyola (1975-1978).....	13
2.1.3. L'etapa Democràtica Espanyola (1978-2017)	13
2.2. Evolució històrica europea del marc legislatiu dels drets LGBT	19
2.2.1. La legalització de les relacions homosexuals	20
2.2.2. La igualtat de tracte de gais i lesbianes.....	22
2.2.3. Els drets de les persones transsexuals.....	27
2.2.4. Altres drets compresos en el marc legislatiu del TEDH.....	30
2.3. Evolució històrica de la normativa internacional de vocació universal en relació als drets LGBT	31
2.3.1. Context històric mundial.....	32
2.3.2. Les cinc obligacions bàsiques dels Estats respecte a les persones LGBT	35
2.3.2.1. La protecció de les persones contra la violència homofòbica i transfòbica.....	35
2.3.2.2. La prevenció de la tortura i els tractes cruels, inhumans i degradants	38
2.3.2.3. La despenalització de l'homosexualitat	40
2.3.2.4. La prohibició de la discriminació basada en l'orientació sexual i la identitat de gènere	42
2.3.2.5. El respecte de la llibertat d'expressió, associació i reunió pacífica	46
2.3.3. Estudi jurídic mundial dels drets LGBT	48

3. CONCLUSIONS	52
3.1. Implicacions teòriques i pràctiques.....	52
3.2. Limitacions del treball realitzat. Possibles línies futures de recerca.	54
4. BIBLIOGRAFIA	55
4.1. Monografies	55
4.2. Articles.....	55
4.3. Textos normatius.....	60
4.4. Jurisprudència del Tribunal Europeu dels Drets Humans.....	61
4.5. Altres documents oficials.....	62
ANNEXOS.....	63

LLISTA D'ABREVIATURES

- AGNUU:** Assemblea General de les Nacions Unides
- CC:** Codi Civil
- CCAA:** Comunitats Autònomes
- CCT:** Comitè contra la Tortura
- CDDHH:** Consell de Drets Humans de les Nacions Unides
- CDESC:** Comitè de Drets Econòmics, Socials i Culturals
- CE:** Constitució Espanyola
- CEDH:** Conveni Europeu dels Drets Humans
- Comissió:** Comissió Europea dels Drets Humans
- Comitè:** Comitè de Drets Humans de les Nacions Unides
- Consell:** Consell d'Europa
- CP:** Codi Penal
- CTAPCID:** Convenció contra la Tortura i Altres Tractes o Penes Cruels, Inhumanes o Degradants
- DUDDHH:** Declaració Universal de Drets Humans
- LEP:** Llei d'Escàndol Públic
- LGBT:** *Lesbian, gay, bisexual and transgender*
- LGD:** Llei de Prevenció i Mesures de Seguretat Contra Ganduls i Delinqüents
- LPRS:** Llei de Perillositat i Rehabilitació Social
- PIDCP:** Pacte Internacional de Drets Civils i Polítics
- PIDESC:** Pacte Internacional de Drets Econòmics, Socials i Culturals
- PP:** Partit Popular
- PSOE:** Partit Socialista Obrer Espanyol
- REEE:** Relatora Especial sobre execucions extrajudicials, arbitràries o sumàries
- RET:** Relator Especial sobre la qüestió de la tortura i altres tractes o penes cruels, inhumans o degradats
- REVD:** Relatora Especial sobre la violència contra la dona
- SS:** Seguretat Social
- TC:** Tribunal Constitucional
- TEDH:** Tribunal Europeu dels Drets Humans

TS: Tribunal Suprem

UE: Unió Europea

1. INTRODUCCIÓ AL TEMA D'ESTUDI

1.1. Presentació del tema: rellevància, antecedents, objectiu general i específics que es pretenen aconseguir

L'augment significatiu d'atenció dels mitjans de comunicació a nivell mundial sobre els actes violents¹ de persecució imposats a les persones lesbianes, gais, bisexuals i transsexuals (d'ara en endavant, LGBT) ha fet qüestionar-se a la comunitat mundial de si els Estats compleixen amb l'obligació de respectar, protegir i realitzar² els drets humans del col·lectiu LGBT³.

El reconeixement d'aquests drets i llibertats fonamentals ha evolucionat de manera paral·lela en la majoria dels Estats membres del Consell d'Europa (d'ara en endavant, Consell) gràcies a la jurisprudència del Tribunal Europeu dels Drets Humans (d'ara en endavant, TEDH). Així, a través de la despenalització de les relacions sexuals entre persones del mateix sexe i de la igualació de l'edat de consentiment, s'ha aconseguit garantir els drets bàsics de les persones homosexuals, fins arribar al ple reconeixement legal de les unions homosexuals i l'anivellament amb les parelles heterosexuales.

No obstant això, mentre que l'art.1 de la Carta de les Nacions Unides i l'art. 2 de la Declaració Universal de Drets Humans (d'ara en endavant, DUDDHH) estableixen la impossibilitat de distinció dels drets humans per a aquest col·lectiu, és alt el percentatge d'Estats membres que segueix il·legalitzant les relacions sexuals.

---

¹ Actualment són 76 els Estats que criminalitzen l'orientació sexual de les persones LGBT, 15 d'entre aquests els quals castiguen amb pena de mort els actes consensuals entre persones adultes del mateix sexe.

² La paraula "realitzar" comprèn l'obligació dels Estats a prendre les degudes accions legislatives, judicials, pressupostàries i administratives per tal d'eliminar la discriminació contra aquests individus.

³ Veure notícia on existeixen presons a Txetxènia on torturen persones homosexuals. (RIBAS, Laura, "Txetxènia tanca en un camp els homosexuals. Algunes ONG denuncien l'assassinat de tres gais i el segrest de més de cent homes del col·lectiu LGBT", *Ara.cat* (2017), p.1, a: http://www.ara.cat/internacional/Txetxenia-tanca-camp-homosexuals_0_1776422406.html [visitat el 23.04.2017])

L'objectiu principal del present treball és mostrar en quin grau els diferents Estats compleixen amb l'obligació de respectar, protegir i realitzar els drets humans dels LGBT a partir de la recopilació jurídica mundial i l'anàlisi de la seva evolució històrica. Tanmateix, durant el transcurs del treball hi ha la intenció d'assolir diversos objectius específics que es consideren útils i necessaris per afrontar l'objectiu general. Així, per una part, es pretén analitzar l'evolució històrica dels drets LGBT a nivell espanyol, a nivell del TEDH a través de la jurisprudència creada i, finalment, a nivell mundial. Per l'altra, es vol conèixer i entendre els mecanismes de protecció del TEDH i els mecanismes de promoció, protecció i garantia dels drets humans de l'Organització de les Nacions Unides (d'ara en endavant, ONU), per tal de finalitzar i complementar tota la informació amb una recopilació de la legislació actual que regula els drets (o no) d'aquest col·lectiu dividida per continents.

1.2. Presentació de l'estructura del treball

Per tal de seguir un ordre cronològic que porti a entendre els objectius específics esmentats anteriorment, el treball es dividirà en tres apartats diferents. En primer lloc, es realitzarà una exposició de la recerca analitzada a partir de l'evolució històrica dels drets LGBT en tres àmbit diferents:

1. El primer àmbit englobarà l'evolució històrica de la legislació LGBT al territori espanyol des dels seus orígens, fraccionant aquesta evolució en l'etapa del Franquisme, la Transició Espanyola i l'etapa Democràtica.
2. El segon àmbit comprendrà l'evolució de la doctrina desenvolupada pels òrgans de control del Conveni Europeu dels Drets Humans, fent especial referència a la jurisprudència més significativa del TEDH sobre l'orientació sexual i identitat de gènere.
3. Finalment, aquest apartat descriurà la trajectòria i els esdeveniments més transcendents de l'ONU respecte a la inclusió dels drets LGBT en virtut de

la protecció jurídica dels drets humans, com també recopilarà la legislació mundial actual referent al col·lectiu LGBT.

En segon lloc, una vegada feta l'exposició de la recerca, s'establiran les relacions dels resultats i els objectius a través de les conclusions. Aquestes serviran per determinar a la investigadora les implicacions teòriques i pràctiques obtingudes. Es prestarà doncs especial atenció a analitzar la hipòtesi de si els drets dels LGBT són respectats, garantits i protegits, discutint els avenços que s'han realitzat en cada àmbit i la legislació actual mundial.

Finalment, el treball conclourà amb un últim apartat on es presentaran les limitacions del treball realitzat, el qual exposarà l'impediment que suposa aprofundir en un àmbit tan extens com aquest a causa de la limitació que comporta un treball de fi de grau, així com també explicitant les possibles línies futures de recerca inherents en la constant evolució dels drets LGBT.

2. EXPOSICIÓ DE LA RECERCA REALITZADA

L'objectiu principal d'aquest apartat és l'exposició ordenada del material bibliogràfic recopilat per a l'estudi de la protecció internacional dels drets del col·lectiu LGBT. Per fer-ho, s'ha cregut convenient dividir-lo en tres sub-apartats o punts de treball, on es realitzarà un enfocament més acotat a través de l'anàlisi de tres ordenaments jurídics diferents. L'ordre escollit ha estat pensat en criteris de proximitat i dimensions en relació amb la investigadora. D'aquesta forma podem diferenciar entre tres marcs normatius diferents: el de l'Estat Espanyol, el Dret internacional públic Europeu i, finalment, el global, a través del Dret internacional públic universal.

2.1. Evolució històrica Espanyola del marc legislatiu dels drets LGBT

En aquest punt es pretén exposar l'evolució històrica de les diferents lleis que han afectat als homosexuals i transsexuals al territori espanyol. D'aquesta manera, entenent els orígens de la creació d'aquestes lleis, podrem crear una imatge més precisa del que avui en dia es reflexa com a costums, cultura i forma de pensar d'una societat.

L'àmbit temporal de l'evolució històrica espanyola estarà dividit en tres fases, prenent en consideració les característiques comunes de cadascuna:

1. Etapa del Franquisme, des de l'any 1939 fins el 1975.
2. La Transició Espanyola dels anys 1975 fins al 1978.
3. Etapa de la Democràcia, que comprèn des del 1978 fins a l'actual any 2017.

2.1.1. *La Dictadura Espanyola (1939-1975)*

Per tal d'entendre les modificacions legislatives del Franquisme, cal remetre's a la II República, època en que la Llei de Previsió i Mesures de Seguretat Contra Ganduls i Delinqüents (d'ara en endavant, LGD o "La Gandula") que es ratificà el 4 d'agost de 1933⁴. L'objectiu d'aquesta llei era el tractament d'individus

---

⁴ PLATERO, Raquel, "Transexualidad y agenda política: una historia de (dis)continuidades y patologización", *Política y Sociedad*, nº 46 (2009), pp. 107 i ss.

considerats com a antisocials, tals com els nòmades, proxenetes, rodamóns, toxicòmans, ebris, estrangers il·legals, etc.

No obstant, no va ser fins la reforma dels articles 2 i 6 de la LGD al 1954 quan es va incloure específicament el terme *homosexual*⁵ en el redactat de la llei. Aquest fet va suposar per primer cop la tipificació legal de l'homosexualitat en l'ordenament jurídic, conseqüència de la persecució que duïen a terme les autoritats franquistes contra aquest col·lectiu.

La finalitat de la reforma era concretar el càstig d'aquest grup de persones, a partir de l'internament⁶ en establiments especials i l'aïllament total d'aquests. A més a més, un total de nou jutjats especials⁷ van ser creats per tal d'assegurar el compliment d'aquesta llei. Més endavant, es va voler reformar la LGD i conseqüentment, el Ministeri de Justícia va crear una comissió amb l'objectiu de la reforma, esdevinguda finalment en un reemplaçament d'aquesta el 4 d'agost de 1970 a partir de la creació de Llei de Perillositat i Rehabilitació Social⁸ (d'ara en endavant, LPRS).

El que pretenia aquesta llei era la implantació d'uns mitjans més eficaços per tal d'aconseguir l'objectiu de la reintegració d'aquelles persones que havien quedat a banda d'una vida considerada com a normal i ordenada⁹. Tanmateix, gràcies a la pressió del moviment LGBT dels EEUU¹⁰ ja no es castiga a l'individu pel fet d'ésser homosexual, sinó pels seus *actes d'homosexualitat*¹¹.

---

⁵ CARRANZA, Rocío, "Evolución Histórica del colectivo LGTB: de las leyes represivas a la aprobación de la ley 13/2005, de 1 de julio", (2011), p.12, a: https://gredos.usal.es/jspui/bitstream/10366/101362/1/TFM_EstudiosInterdisciplinariosGenero_CarranzaLopez_R.pdf [visitat el 02.03.2017].

⁶ Internaments els quals podien arribar com a màxim als 3 anys.

⁷ Es tractava dels Jutjats Especials de Ganduls i Delinqüents, ubicats a Sevilla, Saragossa, Madrid, Oviedo, Granada, València i Barcelona. OLMEDA, Fernando, *El látigo y la pluma*, Madrid: Grupo Anaya, 2004, p.100.

⁸ Llei 16/1970, de 4 d'Agost de 1970.

⁹ Apartat novè de la LPRS i objectius.

¹⁰ ALVENTOSA, Josefina, *Discriminación por orientación sexual e identidad de género en el derecho español*, Madrid: Ministerio de Trabajo y Asuntos Sociales, 2008, pp.100 i ss.

¹¹ Article 2, paràgraf tercer de la LPRS.

De fet, existia una assimilació entre les mesures de seguretat per als actes de prostitució i els d'homosexualitat. Aquesta provenia de la qualificació del col·lectiu LGBT com a un *perill social*, el qual s'havia de rehabilitar i curar. Per tal de fer efectiva la LPRS es van haver de crear unes sales especials on els jutges s'encarregaven de jutjar aquest "estat de perillositat"¹².

2.1.2. La Transició Espanyola (1975-1978)

No va ser fins pocs anys després de la mort de Francisco Franco que es va emetre un decret-llei¹³, el qual va portar a terme l'eliminació d'alguns dels articles els quals feien referència concreta als *actes d'homosexualitat*. Tot i així, l'amnistia portada a terme al 1976 va provocar nombroses manifestacions a favor d'aquelles persones les quals encara es trobaven internades en centres especials, ja que aquesta no incloïa els *perills socials* als quals feia referència la LPRS.

Poc després s'inicia el moviment LGBT i, conseqüentment, una sèrie d'actes de protesta en defensa dels seus drets. A través d'un comunicat de premsa portat a terme el 22 de maig de 1977 a Madrid i d'una carta dirigida al Ministre de Justícia de llavors¹⁴, el col·lectiu exigia la immediata derogació de la LPRS, així com també la dissolució dels tribunals que aplicaven tal llei i l'amnistia per als condemnats com a *perill social*.

2.1.3. L'etapa Democràtica Espanyola (1978-2017)

No va ser fins l'any 1979, després de l'aprovació de la Constitució Espanyola (d'ara en endavant, CE) de 1978, que s'aconseguí derogar els articles que especificaven *perill social* en la LPRS. A més, la protecció dels drets dels homosexuals es va aconseguir mitjançant l'article 14 de la CE, que incloïa la igualtat i no discriminació dels homosexuals: "*Los españoles son iguales ante la ley, sin que pueda prevalecer discriminación alguna por razón de nacimiento, raza, sexo, religión, opinión o cualquier otra condición o circunstancia personal o social*".

---

¹² Els articles 8 i 9 de la LPRS estableixen la competència d'aquests jutges.

¹³ Decret-llei d'11 de Gener de 1979.

¹⁴ SORIANO, Manuel Ángel, *La marginación homosexual en la España de la transición*, Madrid: Egales, 2005, pp.127 i ss.

Un dels esdeveniments claus dels anys 80 va ser la legalització de la cirurgia de reassignació del sexe, modificada al 1983 gràcies a la despenalització de la castració. Ara bé, la nova modificació només permetia fer intervencions quirúrgiques a través de la Seguretat Social (d'ara en endavant, SS) en aquells casos de “reparació d'intersexualitat patològica”¹⁵.

Pel que fa a la Llei d'Escàndol Públic (d'ara en endavant, LEP), la qual ajudava de manera indirecta¹⁶ a perseguir el col·lectiu discriminat, va ser derogada al 1987. En relació amb els transsexuals, al 1991 la Ministra de Sanitat va rebutjar incloure aquest col·lectiu dins els serveis que oferia la SS, fet que va provocar que al 1992, gràcies a la creació del col·lectiu de transsexuals a Catalunya, es demanés varis drets com el d'accés als tractaments de reassignació de sexe, el canvi de nom, la supressió del sexe en el DNI i la possibilitat d'un canvi de sexe sense l'obligatorietat d'acudir a cirurgia de reassignació sexual¹⁷. Pocs anys més tard, al 1995, el Govern va excloure dels serveis sanitaris la cirurgia per canvi de sexe, fent excepció als estats “d'intersexualitat patològica”. Tot i així, va ser Andalusia al 1997 que va incloure la transsexualitat als serveis propis de salut.

Ara bé, no és fins al 1995, després de l'actuació del moviment LGBT, que s'aprovà finalment el nou Codi Penal (d'ara en endavant, CP), el qual incorporà com a agreujant el delictes d'homofòbia i, conseqüentment, aportava una protecció a aquest col·lectiu de persones¹⁸.

Per altra banda, s'ha de fer especial menció al canvi que aportaren les manifestacions dels moviments LGBT quan aquests es decidiren centrar en la

---

¹⁵ LÓPEZ, Javier, *La problemática jurídica de la transexualidad*, Madrid: McGraw-Hill, 1997, pp. 212 i ss.

¹⁶ L'art. 431 d'aquesta llei, utilitzat per la policia per tal de retenir aquelles persones que es veien involucrades en “actes immorals”, no va ser derogat fins al 1988. PLATERO, “Transexualidad y agenda política”, cit., pp. 107 i ss.

¹⁷ BECERRA, Antonio, *Transexualidad: La búsqueda de una identidad*, Madrid: Díaz de Santos, 2003, pp. 134 i ss.

¹⁸ Concretament, l'article 150 CP estableix una pena de presó o multa per a aquell qui provoqui odi, violència o discriminació a individus per la seva raó sexual. Per altra banda, també trobem la penalització en els articles 511 i 512 CP per a les empreses i els serveis públics que es neguin a prestar serveis a una persona a causa de la seva orientació sexual.

igualtat completa entre homosexuals i heterossexuals, el que donà peu a la cerca d'una llei que permetés el dret a la formació d'una família entre dues persones del mateix sexe. D'aquesta forma, van ser els ajuntaments de les Comunitats Autònomes (d'ara en endavant, CCAA), i més concretament el de Vitòria a través d'un Decret al 1994, que van ser pioners en la creació del registre municipal d'unions civils, reconeixent d'aquesta manera totes aquelles parelles que no estaven casades i tenien la mateixa orientació sexual. Per altra banda, pel que fa a les lleis de parella de fet, Catalunya va ser la iniciadora en promulgar la Llei 10/1998 de 15 de juliol, a partir d'aquesta diverses CCAA van seguir l'exemple i conseqüentment van dictar lleis similars fins al 2003¹⁹; no obstant, no es va arribar a legislar una norma nacional. Malgrat aquests avenços, l'adopció era un àmbit que encara no es trobava regulat, a excepció de les CCAA del País Basc i Navarra, que tenien el seu propi dret *d'adopció conjunta*²⁰.

Per altra banda, tornant a fer especial menció als transsexuals, aquests van començar-se a incloure dins els programes dels partits polítics a finals dels anys 90. Va ser però el Partit Socialista Obrer Espanyol (d'ara en endavant, PSOE) qui, al 1999, va oferir a través d'una proposta parlamentària el canvi d'identitat sexual a aquells individus que s'havien operat, amb la condició de seguir un tractament mèdic durant dos anys, sense dret al matrimoni ni a tenir fills, proposta que va crear certa controvèrsia en la societat del moment. Aquest fet, doncs, no permetia el canvi de sexe en els registres civils, i conseqüentment, si es volia aconseguir, s'havia de fer a través de l'assistència davant els tribunals.

Durant la legislatura dels anys 2000 a 2004 del Partit Popular a Espanya, van ser diversos els grups Parlamentaris els que van intentar modificar, sense èxit, el Codi Civil (d'ara en endavant, CC) per tal de permetre el matrimoni entre persones del

---

¹⁹ Les lleis de les diverses CCAA van ser: Llei 6/1999 de 26 de Març (Aragó), Llei Foral 6/200 de 3 de juliol (Navarra), Llei 1/2001 de 6 d'Abril (València), Llei 11/2001 de 19 de Desembre (Madrid), Llei 18/2001 de 19 de Desembre (Illes Balears), Llei 4/2002 de 23 de Maig (Astúries), Llei 5/2002 de 28 de Desembre (Andalusia), Llei 5/2003 de 6 de Març (Illes Canàries), Llei 5/2003 de 20 de Març (Extremadura) i Llei 2/2003 de 7 de Maig (País Basc).

²⁰ CALVO, Kerman, "Ciudadanía y minorías sexuales: la regulación del matrimonio homosexual en España", *Fundación alternativas* (2005), a:

https://www.almendron.com/politica/pdf/2005/spain/spain_1893.pdf [visitat el 10.03.2017]

mateix sexe²¹. Així, amb el canvi de legislatura del PSOE al 2004, s'elaborà un avantprojecte de llei amb l'objectiu no acomplert en la legislatura anterior. Doncs bé, el Consell d'Estat va emetre el 7 d'octubre de 2004 un dictamen desfavorable, el qual s'argumentava amb la interlocutòria 222/1994 d'11 de juliol del Tribunal Constitucional (d'ara en endavant, TC). D'aquesta manera, es va emetre una resolució que considerava inconstitucional el projecte de llei, tant per part del Consell General del Poder Judicial com del Consell de l'Estat i l'informe de la Real Acadèmia de Legislació i Jurisprudència, basant-se en la interpretació de l'art. 32 CE²² i la interlocutòria 222/1994 del TC²³.

Va ser un any després del començament de la legislatura del PSOE quan es va acabar aprovant el Projecte de Llei pel qual es modifica el CC en aquesta matèria, a través del Ple de 26 d'Abril de 2005 amb un total de 187 vots a favor²⁴. Així, amb la Llei 13/2005 d'1 de juliol el matrimoni homosexual, s'equipara en drets i obligacions amb el d'una parella heterosexual, i per tant, en resulten els mateixos efectes legals. D'aquesta manera, el CC modifica les paraules “marit” i “muller” per “cònjuges” i “consorts” en tots aquells articles que expliciten el sexe²⁵, apart de realitzar alguns altres canvis²⁶. És amb aquest gran canvi que els drets dels transsexuals van començar a tenir un paper important en les organitzacions LGBT, basant-se en la reivindicació d'una llei sobre el dret a la identitat de gènere apart de la inclusió total de l'operació quirúrgica per canvi de sexe en la Salut Pública²⁷.

---

²¹ ALVENTOSA, *Discriminación por orientación sexual*, cit., pp.100 i ss.

²² “En cuanto que ha de entenderse que la referencia que se hace al derecho al matrimonio en el mismo se realiza al derecho que tienen el hombre y la mujer a contraer matrimonio entre sí, y que tal referencia no debe extenderse a otros sujetos”. CARRANZA, “Evolución”, cit. p.12.

²³ CARRANZA, “Evolución”, cit., pp. 123 i ss.

²⁴ ALVENTOSA, *Discriminación*, cit., p.104.

²⁵ A excepció dels articles 116, 117 i 118 del CC pel simple fet de que es dirigeixen a matrimonis heterosexuals.

²⁶ Altres dels canvis que es produïren van ser: la modificació dels articles 66, 67, 154.1, 160.1, 164.2, 175.4, 178.2, 637.2, 1323, 1344, 1348, 1351, 1361, 1365.2, 1404, 1458 CC; la inclusió d'un segon paràgraf a l'art. 44 CC; l'aclariment de l'Exposició de Motius sobre que la paraula matrimoni inclou també persones del mateix sexe; la modificació de la Llei de 8 de juny de 1957 sobre el Registre Civil i més concretament dels articles 46, 48 i 53; i finalment l'aclariment de la terminologia en la Disposició Addicional Primera.

²⁷ PLATERO, “Transexualidad”, cit., pp. 107 i ss.

En quant al desenvolupament de la Llei 13/2005, el Partit Popular (d'ara en endavant, PP) va presentar un recurs d'inconstitucionalitat davant el TC al 2005, basant-se en la vulneració dels articles 9.3 CE, 10.1 CE, 14 CE, 32 CE, 39.1 CE, 39.2 CE, 39.4 CE, 53.1 CE i 167 CE. Tanmateix, aquest va ser desestimat a l'any 2012²⁸.

Finalment, a causa de les diverses manifestacions i reclamacions dels transsexuals davant la deixadesa del tema en un segon pla i amb el PSOE al capdavant de la legislatura, es va promulgar el 15 de març de 2007 la Llei d'Igualtat de Gènere (Llei 3/2007), per regular la rectificació del registre sobre el sexe dels individus. Aquesta llei²⁹ permetia als transsexuals escollir el nom que volguessin als documents oficials, sense haver de sotmetre's a cap cirurgia. Ara bé, sempre i quan fossin majors d'edat, tinguessin nacionalitat espanyola, es sotmetessin a un diagnòstic de disfòria de gènere i acceptessin dos anys de tractament mèdic, a excepció de les persones de gran edat, a les quals no se'ls obligava al tractament mèdic. Tot i així, en relació a la integritat dels serveis de la Salut Pública respecte a la cirurgia, i pel que fa al dret d'asil polític dels transsexuals, aquests dos drets divergeixen segons la legislació de cada CA³⁰.

Posteriorment d'aquest fet històric, diverses han sigut les CCAA que han promogut nova legislació respecte als drets dels LGBT: Llei 2/2014 de 14 d'Abril (Galícia); Llei 12/2015 de 8 d'Abril (Extremadura); Llei 2/2016 de 29 de Març (Madrid); Llei 8/2016 de 27 de Maig (Murcia); Llei 8/2016 de 30 de Maig (Illes Balears); Llei 3/2016 de 22 de Juliol (Madrid)³¹; entre d'altres. Una de les mostres més

---

²⁸ Noticias Jurídicas, "Desestimación del recurso de inconstitucionalidad interpuesto contra la Ley 13/2005, de 1 de julio, por la que modifica el Código Civil en materia de derecho a contraer matrimonio", *Actualidad* (2012), a: <http://noticias.juridicas.com/actualidad/jurisprudencia/5101-desestimacion-del-recurso-de-inconstitucionalidad-interpuesto-contra-la-ley-13-2005-de-1-de-julio-por-la-que-modifica-el-codigo-civil-en-materia-de-derecho-a-contraer-matrimonio/> [visitat el 14.03.2017].

²⁹ Llei no retroactiva en les relacions familiars, i per tant, tots aquells qui ja s'havien sotmès a la cirurgia abans de l'aprovació de la llei, havien d'emplenar una sol·licitud per tal de reconèixer la seva identitat sexual a partir de l'art. 54.2 de la Llei del Registre Civil.

³⁰ PLATERO, "Transexualidad", cit., pp. 107 i ss.

³¹ CASTIELLA, José Javier, "La ideología de género y el colectivo LGTB en la legislación española", *La Gaceta* (2016), a: <http://gaceta.es/noticias/ideologia-genero-colectivo-lgtb-legislacion-espanola-10102016-1239> [visitat el 14.03.2017].

significatives en la protecció dels drets LGBT és la Llei 11/2014, de 10 d'Octubre, que promulgà Catalunya, llei amb l'objectiu de “garantir els drets de les lesbianes, gais, bisexuals, transgènere i intersexuals, i per a eradicar l'homofòbia, la bifòbia i la transfòbia”³².

Així, Espanya es manté al 2017, segons les últimes dades proporcionades per l'ILGA³³ Europa, entre un dels líders en la defensa dels drets de les persones LGBT. Més concretament, es situa en la vuitena posició d'un total de 49 Estats³⁴. Desgraciadament, encara hi ha una gran part dels ciutadans de l'Estat Espanyol que es nega a acceptar aquesta evolució històrica aconseguida en els darrers anys.

---

³² HARO, Raquel De, “Llei per a garantir els drets de lesbianes, gais, bisexuals, transgènere i intersexuals i per a eradicar l'homofòbia, la bifòbia i la transfòbia”, *Butlletí d'Actualitat Jurídica i Sindical de CCOO de Catalunya* (2014), a: <http://www.ccoo.cat/ceres/documents/informes/butjur-97.pdf> [visitat el 14.03.2017].

³³ ILGA són les sigles *European Region of the International Lesbian, Gay, Bisexual, Trans and Intersexual Association*.

³⁴ ILGA-Europe, “Rainbow Europe 2016”, (2016), a: <https://rainbow-europe.org/#8661/0/0> [visitat el 15.03.2017]

2.2. Evolució històrica europea del marc legislatiu dels drets LGBT

L'objectiu principal d'aquest apartat, un cop vist l'abast de la protecció i la jurisprudència espanyola respecte als drets LGBT, és presentar i analitzar la doctrina desenvolupada pels òrgans de control del Conveni Europeu dels Drets Humans³⁵ (d'ara en endavant, CEDH), i més concretament la jurisprudència del TEDH³⁶ sobre l'orientació sexual i la identitat de gènere.

En primer lloc, però, i per tal d'entendre millor la funció jurisdiccional del TEDH, s'ha de puntualitzar que aquells Estats que són membres del Consell són alhora signataris del CEDH. En aquest cas, 47 són els països signataris del CEDH, mentre que un total de 27 són membres de la Unió Europea (d'ara en endavant, UE)³⁷. Per tant, aquest apartat no es centra només en la UE en sí, ja que són la suma d'aquests dos grups els que han contribuït, a través d'uns rols jurisprudencials i legislatius, al desenvolupament positiu de normes, directrius, jurisprudència i polítiques relacionades amb els drets dels LGBT.

Pel que fa al CEDH, cal remarcar la importància del Consell com a institució promotora en la protecció dels drets d'aquestes minories a partir del CEDH. Tot i que anteriorment aquest CEDH no comptés amb cap disposició explícita de l'autodeterminació sexual de l'individu, ni de la sexualitat, va ser a partir dels anys 80, com veurem a continuació, que el TEDH va iniciar la protecció d'aquests drets. A més a més, van ser altres organismes supranacionals de caràcter jurisdiccional, com el Tribunal de Justícia de la Unió Europea, i d'altres no jurisdiccionals, com el Comitè de Drets Humans de les Nacions Unides (d'ara en endavant, Comitè), qui van decidir seguir la línia del TEDH³⁸.

---

³⁵ Conveni Europeu per a la Protecció dels Drets Humans i de les Llibertats Fonamentals, amb firma a Roma el dia 4 de Novembre de 1950. En vigor des del 3 de Setembre de 1953.

³⁶ També anomenat Tribunal d'Estrasburg.

³⁷ GILBAJA, Estela, "La orientación sexual ante el Tribunal Europeo de Derechos Humanos", *Anuario de Derechos Humanos*, n°9 (2013), pp.17 i ss.

³⁸ MANZANO, Iván, "La protección de las minorías sexuales en la Unión Europea", *Revista de Derecho Comunitario Europeo*, n° 32 (2012), pp.151 i ss.

A tall de recapitulació, la funció del TEDH ha estat, a partir de la seva doctrina, l'ampliació de la protecció reconeguda als transsexuals i homosexuals, basant-se, per una banda, en el que estableix l'art. 14 CEDH sobre la prohibició de la discriminació³⁹ i, per l'altra, en l'art. 8 CEDH sobre el dret al respecte de la vida privada i familiar⁴⁰. Per tal d'analitzar-ho, s'ha cregut convenient detallar aquelles sentències més importants i significatives a partir de les quals els jutges del TEDH han reconsiderat la jurisprudència anterior.

D'aquesta manera, l'enfocament d'aquest apartat es divideix en tres directius importants, com són, per una banda, la legalització de les relacions homosexuals; per altra, la igualtat de tracte de gais i lesbianes; i per última, els drets de les persones transsexuals.

2.2.1. La legalització de les relacions homosexuals

L'any 1955 va ser l'any que es va portar a terme la primera sol·licitud⁴¹ referent a les minories sexuals, ja que un ciutadà alemany va al·legar davant els òrgans de control del CEDH haver estat condemnat per un tribunal d'Alemanya per la seva condició homosexual⁴². En aquella època, encara existia la Comissió Europea dels Drets Humans⁴³ (d'ara en endavant, Comissió), la qual va interpretar d'acord la sentència, que, per tal d'assegurar la protecció de la moral i la salut, els Estats membres podien considerar l'homosexualitat com a infracció segons el CEDH, ja

---

³⁹ *“El goce de los derechos y libertades reconocidos en el presente Convenio ha de ser asegurado sin distinción alguna, especialmente por razones de sexo, raza, color, lengua, religión, opiniones políticas u otras, origen nacional o social, pertenencia a una minoría nacional, fortuna, nacimiento o cualquier otra situación”*. European Court of Human Rights, “Convenio Europeo de Derechos Humanos”, *Council of Europe* (1953), p.13, a:

http://www.echr.coe.int/Documents/Convention_SPA.pdf [visitat el 18.03.2017]

⁴⁰ “1. Toda persona tiene derecho al respeto de su vida privada y familiar, de su domicilio y de su correspondencia. 2. No podrá haber injerencia de la autoridad pública en el ejercicio de este derecho sino en tanto en cuanto esta injerencia esté prevista por la ley y constituya una medida que, en una sociedad democrática, sea necesaria para la seguridad nacional, la seguridad pública, el bienestar económico del país, la defensa del orden y la prevención de las infracciones penales, la protección de la salud o de la moral, o la protección de los derechos y las libertades de los demás.” European Court of Human Rights, “Convenio”, cit. p.11.

⁴¹ Sol·licitud nº 104/55, de 10 d'Octubre de 1955 X. C. *República Federal d'Alemanya*.

⁴² Basat en l'art. 175 del CP vigent a Alemanya.

⁴³ Aquesta va suspendre les funcions al novembre de 1998, ja que va ser substituïda pel TEDH de caràcter permanent a causa de l'entrada en vigor del Protocol 11 del CEDH.

que la vida privada podia ser objecte d'ingerència per part de les autoritats públiques del país corresponent⁴⁴.

Va ser amb la sentència *Dudgeon c. Regne Unit*⁴⁵ que el TEDH va fer un gir inesperat, ja que en aquest cas s'al·legava que la legislació establerta llavors a Irlanda del nord tipificava penalment la vida sexual en l'àmbit privat. Tot i que el Tribunal va concloure que l'objectiu de la legislació d'Irlanda del nord era legítim en el sentit de voler protegir la moral del territori, el TEDH va dubtar de la seva ingerència en una societat democràtica, segons l'art. 8.2 CEDH.

D'aquesta manera, i tenint en compte que l'homosexualitat s'acceptava ja quasi en la totalitat dels Estats membres del Consell, el Tribunal va considerar que no era proporcional a l'objectiu del territori, a més de considerar la tipificació d'aquesta llei com una ingerència injustificada en la vida privada del demandant, vida privada la qual també incloïa la vida sexual. Finalment, el TEDH va jutjar el fet com una violació de l'art. 8 CEDH, el que va comportar la derogació de tal llei al territori nordirlandès⁴⁶.

A partir d'aquesta demanda es va afavorir el consens de la legalització de les relacions sexuals entre persones del mateix sexe a Europa⁴⁷, fet que va tenir en compte el TEDH en les seves interpretacions, on va especificar que “el Convenio es un instrumento vivo [...] que debe ser interpretado a la luz de las condiciones de vida actuales”⁴⁸, interpretació que comportà un canvi significatiu en donar importància a la moral canviant dels països membres.

Una qüestió estretament lligada és la pronunciació del Tribunal sobre les pràctiques homosexuals en grup a la vida privada, reflectit en el cas *A.D.T. c. Regne Unit*⁴⁹

---

⁴⁴ GILBAJA, Estela, “La orientación sexual ante el Tribunal Europeo de Derechos Humanos”, *Revista de Derecho Político*, n°91 (2014), pp.303 i ss.

⁴⁵ Sol·licitud n° 7525/76, de 22 d'Octubre de 1981.

⁴⁶ MANZANO, “La Jurisprudencia”, cit., pp.49 i ss.

⁴⁷ GONZÁLEZ, Javier, “Derecho a la identidad sexual y Convenio Europeo: la posición del Tribunal Europeo de Derechos Humanos”, *Revista General de Derecho Europeo*, n°1 (2003), pp.10 i ss.

⁴⁸ Sol·licitud n° 5856/72, de 25 d'Abril de 1978, paràgraf 31; *Tyrer c. Regne Unit*.

⁴⁹ Sol·licitud n° 35765/97, de 31 de Juliol del 2000.

succeït l'any 2000. En aquesta circumstància el TEDH va fallar a favor de la persona homosexual condemnada per greu ingerència a causa de la filmació de relacions homosexuals en la seva llar. En aquest sentit el Tribunal va apreciar la condemna com a violació de l'art. 8 CEDH, en considerar que la distribució dels vídeos a terceres persones no era reflex de cap conducta sadomasoquista i, consegüentment, va concloure que es va produir, per part de l'Estat, una ingerència injustificada en la vida privada del demandant⁵⁰.

Per altra banda, no va ser fins l'any 2003 que el Tribunal va resoldre la qüestió de l'edat de consentiment per a relacions sexuals entre persones del mateix sexe a partir de les sentències *L. Y V. C. Àustria* y *S. L. C. Àustria*⁵¹. En ambdós casos s'al·legava la violació del dret a la vida privada i la discriminació que comportava l'art. 209 del CP Austríac, ja que aquest criminalitzava els actes homosexuals permesos entre un adolescent d'entre 14 i 18 anys, i un adult de 19 anys. A banda d'això, cal dir que les mateixes circumstàncies en el cas de relacions heterosexuals o entre dones no es penalitzava jurídicament. D'aquesta manera, el Tribunal va jutjar, per una banda, que l'orientació sexual és un aspecte íntim de la vida privada; i, per l'altra, que s'havia produït una diferència de tracte discriminatori, ja que es considerava que no hi havia cap raó objectiva i raonable que pogués justificar la diferència de tracte. Atenent doncs a l'argumentació del Tribunal, es produïa una violació de l'art. 14 CEDH com així també de l'art. 8 CEDH.

2.2.2. La igualtat de tracte de gais i lesbianes

Arrel de les sentències *Lustig-Prean y Beckett c. Regne Unit*⁵² i *Smith y Grady c. Regne Unit*⁵³ adoptades pel TEDH l'any 1999, on dos ex treballadors de la Royal Air Force van ser acomiadats per la seva orientació sexual, es va establir per primer cop una jurisprudència a favor dels individus homosexuals en l'àmbit laboral. En

---

⁵⁰ Ara bé, el pronunciament va ser contradictori en la sentència *Laskey, Jaggard y Brown c. Regne Unit* del 1997, sol·licituds n° 21627/93, 21826/93 i 21974/93, de 19 de Febrer, on el TEDH va estimar que s'havia portat a terme una ingerència justificada per la necessitat de protegir la salut pública i la moral britàniques.

⁵¹ Sol·licituds n° 39392/98 i 39829/98, de 9 de Gener, i sol·licitud n° 45330/99, de 9 de Gener de 2003, entre d'altres.

⁵² Sol·licituds n° 31417/96 i 32377/96, del 27 de Setembre de 1999.

⁵³ Sol·licituds n° 33985/96 i 33986/96, del 27 de Setembre de 1999.

aquest cas, els demandants havien estat sotmesos a interrogatoris relacionats amb la seva vida privada i, per tant, amb la seva orientació sexual. Aquests van ser acomiadats pel fet que el Ministeri de Defensa britànic establia una prohibició explícita⁵⁴ dels treballadors homosexuals en les forces armades, justificada com una necessitat de preservació de la moral i la cohesió de les forces armades.

En aquest sentit el TEDH va estimar una ingerència del dret al respecte de la vida privada, pel fet de que tal actuació només es podia justificar per raons necessàries dins una societat democràtica i amb unes restriccions proporcionals a uns objectius legítims⁵⁵. Així doncs, l'art. 8 CEDH es considerava infringit d'acord amb les investigacions portades a terme, i d'acord amb l'acomiadament motivat per la orientació sexual dels ex treballadors⁵⁶. A partir d'això, el TEDH va assimilar aquesta discriminació homosexual a una discriminació ètnica-racial⁵⁷.

Una altra sentència que va tenir repercussió en la història dels drets LGBT va ser la sentència *Salgueiro da Silva Mouta c. Portugal*⁵⁸, esdeveniment on un homosexual es va veure privat de la custòdia de la seva filla després d'un divorci a causa de la seva orientació sexual. L'argument amb el qual es va basar el Tribunal d'Apel·lació de Lisboa per justificar-ho va ser la considerada anormalitat amb la que la filla creixeria, ja que s'havia de protegir la salut i els drets d'aquesta, objectiu el qual el Tribunal va considerar legítim. Ara bé, aquest va fallar a favor del demandant

---

⁵⁴ L'art. 66 de la llei *Army and Air Force Acts* de 1955 i l'art. 37 de la llei Naval *Discipline Act* 1957 estableixen la pena a aquells individus culpables d'una conducta vergonyosa. [Legislation.gov.uk](http://www.legislation.gov.uk), "Army and Air Force Acts 1955", *Legislation UK* (1955), a: <http://www.legislation.gov.uk/ukpga/Eliz2/3-4/18> [visitat el 19.03.2017]; i [Legislation.gov.uk](http://www.legislation.gov.uk), "Naval Discipline Act 1957", *Legislation UK* (1957), a: <http://www.legislation.gov.uk/ukpga/Eliz2/5-6/53> [visitat el 19.03.2017].

⁵⁵ MANZANO, Iván, "La Jurisprudencia del Tribunal Europeo de Derechos Humanos sobre orientación sexual e identidad de género", *Revista Española de Derecho Internacional*, vol. LXIV/2 (2012), pp. 49 i ss.

⁵⁶ Arrel d'aquestes sentències, l'any 2000 es va prohibir al Regne Unit que l'homosexualitat fos un impediment per treballar a les forces armades. DALVI, Sameera, "Homosexuality and the European Court of Human Rights: Recent Judgments Against the United Kingdom and Their Impact on Other Signatories to the European Convention on Human Rights", *Florida Journal of Law Public Policy*, n°15 (2004), pp.467 i ss.

⁵⁷ Paràgraf 90 de la sentència *Lustig-Prean and Beckett c. Regne Unit*, i paràgraf 97 de la sentència *Smith and Grady c. Regne Unit*. WINTEMUTE, Robert, *Strasbourg to the Rescue? Same-Sex Partners and Parents Under the European Convention*, Oxford: Hart Publishing, 2001, pp.713 i ss.

⁵⁸ Sol·licitud n° 33290/96, del 21 de Desembre de 1999.

argumentant la diferència de tracte no proporcional i, per tant, discriminatori, que havia utilitzat el Tribunal de Lisboa. Així el TEDH va estimar la infracció de l'art 14 conjuntament amb l'art. 8 CEDH⁵⁹.

Ara bé, el Tribunal no va concloure el mateix amb la sentència *Fretté c. França*⁶⁰ de l'any 2002, ja que va jutjar que la diferència de tracte es veia justificada d'acord amb l'objectiu legítim⁶¹ i la proporcionalitat que havien seguit els tribunals francesos. En aquest cas aquests tribunals havien privat a un home homosexual del dret a l'adopció com a conseqüència de que el seu estil de vida no podia garantir un entorn familiar adequat, psicològic i educatiu⁶², resultat del qual es va desprendre un gran marge d'apreciació de les autoritats nacionals en l'àmbit de la custòdia i l'adopció per part dels homosexuals.

Tot i així, sobre el dret a l'adopció per part dels homosexuals, l'any 2008 el TEDH es va topar amb la primera sentència on modificaria aquest marge d'apreciació de les autoritats nacionals. Es tracta de la sentència *E. B. c. França*⁶³, cas on se li havia rebutjat a la demandant homosexual el dret a adoptar per la falta d'una imatge paternal i, finalment, pel seu estil de vida homosexual. Ara bé, cal fer esment específic en que l'ordenament jurídic francès preveia l'adopció per part d'un sol individu. Va ser per aquesta raó que el Tribunal va concloure que s'havia produït una violació de l'art. 14 CEDH conjuntament amb l'art. 8 CEDH⁶⁴.

El següent punt a considerar són les parelles homosexuals, ja que no va ser fins l'any 2003 que el TEDH va començar a jutjar a aquells països membres del Consell

---

⁵⁹ Sentència la qual el TEDH va aprofitar per anunciar a tots els països membres del Consell d'Europa que les discriminacions per raó de sexe no es tolerarien segons el CEDH.

⁶⁰ Sol·licitud n° 36515/97, del 26 de Febrer del 2002.

⁶¹ Objectiu legítim de protecció dels interessos del menor en adopció.

⁶² STONE, Thomas, "Margin of Appreciation Gone Awry: The European Court of Human Rights' Implicit Use of the Precautionary Principle in *Frette v. France* to Backtrack on Protection from Discrimination on the Basis of Sexual Orientation", *Connecticut Public Interest Law Journal*, n°9 (2003), pp. 272 i ss.

⁶³ Sol·licitud n° 43546/02, del 22 de Gener del 2008.

⁶⁴ MARTÍN, Teresa, "La adopción por parte de persona homosexual y su relación con el derecho a la vida familiar y la no discriminación por razón de sexo", *Revista General de Derecho Europeo*, n°18 (2008), pp.1 i ss.

que violaven les disposicions del CEDH per un tracte diferencial atorgat a les parelles homosexuals estables.

Així va ser a través de la sentència *Karner c. Àustria*⁶⁵ que es produí un canvi important, gràcies a l'assimilació d'una parella homosexual estable amb una heterosexual a efectes de subrogar un contracte de lloguer. En aquest cas el Tribunal Suprem d'Àustria (d'ara en endavant, TS) havia rebutjat al demandant la subrogació d'un contracte de lloguer provinent de la mort de la seva parella homosexual, quan aquest contracte estava previst legalment per l'ordenament jurídic austríac quan es tractava d'una parella heterosexual. Finalment, el TEDH va considerar que s'estava produint una mesura desproporcionada, ja que no es demostrava que l'exclusió dels homosexuals de la legislació austríaca ajudés a la consecució de la protecció de la unitat familiar tradicional, tot i considerar l'objectiu legítim. D'aquesta manera, va concloure que s'estava produint una infracció dels arts. 8 i 14 CEDH.

Pocs anys després de la jurisprudència sorgida en aquesta matèria pel TEDH, va sorgir la sentència *Schalk y Kopf c. Àustria*⁶⁶, amb la que el Tribunal va anunciar que els Estats membres del CEDH eren lliures de decidir si el matrimoni entre homosexuals era legal al seu país corresponent. Ara bé, per a aquells països que no ho permetien legalment, els demandants reclamaven la producció d'una infracció de l'art. 12 CEDH⁶⁷ sobre el dret a contraure matrimoni, conjuntament amb una violació del dret a la vida privada i familiar, així com la infracció del principi de no discriminació. Tanmateix, davant aquestes al·legacions, el TEDH es va pronunciar argumentant que l'art. 12 CEDH no obligava als Estats a reconèixer el dret de contraure matrimoni entre homosexuals, pel que no es violava aquest article⁶⁸.

---

⁶⁵ Sol·licitud n° 40016/98, del 24 de Juliol del 2003. FRUMER, Philippe, "La discrimination fondée sur l'orientation sexuelle dans les relations de partenariat ou de cohabitation: une question d'intérêt general devant la Cour Européenne des Droits de l'Homme", *Revue trimestrielle des droits de l'homme*, n° 59 (2004), pp.663 i ss.

⁶⁶ Sol·licitud n° 30141/04, del 24 de Juny del 2010.

⁶⁷ Article del CEDH sobre el dret a contraure matrimoni que estableix: "A partir de la edad núbil, el hombre y la mujer tienen derecho a casarse y a fundar una familia según las leyes nacionales que rijan el ejercicio de este derecho." European Court of Human Rights, "Convenio", cit. p.13.

⁶⁸ El comentari de l'art. 9 de la Carta dels Drets Humans de la Unió Europea explicita el fet de que les lleis nacionals facilitin aquests matrimonis.

Així, es pot extreure de la sentència *Schalk* que el Tribunal va examinar si les parelles estables homosexuals s'inclouïen dins l'àmbit de la vida familiar que reconeix l'art. 8 CEDH, i no només en l'àmbit de la vida privada, arribant a la conclusió de que s'inclouïen pel simple fet de que una parella heterosexual, en la mateixa situació, també s'inclouïa⁶⁹.

Pel que fa a la discriminació en matèria de llibertat de reunió i d'associació, drets recollits en l'art. 11 CEDH⁷⁰, el TEDH va destacar un tracte discriminatori en la sentència *Baczowski i d'altres c. Polònia*⁷¹. En aquest cas els demandants al·legaven haver estat víctimes d'un tracte discriminatori i d'una violació d'aquests dos drets per la denegació, per part de les autoritats municipals de Varsòvia, de l'organització de manifestacions i actes públics en contra de la discriminació homosexual.

Conseqüentment, el TEDH va estimar que s'estava produint una ingerència de l'art. 11 CEDH d'acord amb l'obligació que tenia l'Ajuntament de Varsòvia de garantir la llibertat de reunió i d'associació en un col·lectiu vulnerable com és el dels homosexuals. A més, juntament a l'art. 11 CEDH, es va considerar vulnerat l'art. 14 CEDH per la infracció del dret a la llibertat de reunió des d'una vessant discriminatòria⁷².

EU Network, "Commentary of the Charter of Fundamental Rights of the European Union", *EU Network of independent experts on fundamental rights* (2006), p. 102 a:
http://ec.europa.eu/justice/fundamental-rights/files/networkcommentaryfinal_en.pdf [visitat el 22-03-2017].

⁶⁹ LAFFERRIERE, Jorge, "Matrimonio, familia y uniones de personas del mismo sexo en la jurisprudencia de la Corte Europea", *Persona y Derecho*, n°63 (2010), pp.17 i ss.

⁷⁰ Article del Conveni que recull el dret de reunió i d'associació: "1. Toda persona tiene derecho a la libertad de reunión pacífica y a la libertad de asociación, incluido el derecho de fundar con otras sindicatos y de afiliarse a los mismos para la defensa de sus intereses. 2. El ejercicio de estos derechos no podrá ser objeto de otras restricciones que aquellas que, previstas por la Ley, constituyan medidas necesarias, en una sociedad democrática, para la seguridad nacional, la seguridad pública, la defensa del orden y la prevención del delito, la protección de la salud o de la moral, o la protección de los derechos y libertades ajenos. El presente artículo no prohíbe que se impongan restricciones legítimas al ejercicio de estos derechos para los miembros de las Fuerzas Armadas, de la Policía o de la Administración del Estado". European Court of Human Rights, "Convenio", cit. p.13.

⁷¹ Sol·licitud n° 1543/06, del 3 de Maig del 2007.

⁷² Aquesta jurisprudència del TEDH es pot veure consolidada en la sentència *Alekseyev c. Rússia*, amb sol·licituds n° 4916/07, 25924/08 i 14599/09, del 21 d'Octubre del 2010 a causa de la consideració d'una ingerència en l'exercici de la llibertat de reunió del demandant i, per tant, d'una violació dels arts. 11 i 14 CEDH. JOHNSON, Paul, "Homosexuality, Freedom of Assembly and the

2.2.3. *Els drets de les persones transsexuals*

Les primeres sentències amb les que el TEDH fa menció als drets de les persones transsexuals van ser les anomenades sentències *Rees c. Regne Unit*⁷³ i *Cossey c. Regne Unit*⁷⁴ dels anys 1986 i 1990, respectivament. Es tractava de dos casos en els quals s'havia sol·licitat una modificació en la inscripció registral del Regne Unit, fet no considerat com a vàlid per part del TEDH d'acord amb l'absència d'un consens en la comunitat científica i en els ordenaments jurídics dels països del Consell sobre l'estatus legal dels transsexuals⁷⁵, reconeixent així un gran marge d'apreciació a les autoritats nacionals sobre aquests drets.

Ara bé, no va ser fins les sentències *Christine Goodwin c. Regne Unit*⁷⁶ i *I. c. Regne Unit*⁷⁷ de l'any 2002, que el TEDH va reconèixer la modificació dels documents d'identitat en persones transsexuals davant la negativa de les autoritats britàniques, considerat com a violació de l'art. 8 CEDH per la intromissió injustificada en la vida privada del transsexual.

En el primer cas, es tractava d'una persona transsexual que, a partir dels criteris biològics que seguia el Regne Unit, continuava sent reconeguda, a efectes legals, com a home. D'aquesta manera, el país no considerava vàlida aquesta modificació legal encara que l'individu es sotmetés a l'operació de reassignació de sexe. És per aquesta causa que la demandant argumentava una gran quantitat d'inconvenients que això li suposava tant en l'àmbit laboral, com en el cobrament de les pensions i també en la SS.

Per altra banda, en la sentència *I. c. Regne Unit* la demandant va al·legar tenir problemes a l'hora de sol·licitar feina i d'estudiar, ja que sempre es veia obligada a presentar el certificat de naixement i, conseqüentment, argumentar la seva ex

---

Margin of Appreciation Doctrine of the European Court of Human Rights: Alekseyev v Russia", *Human Rights Law Review*, nº11 (2011), pp.578 i ss.

⁷³ Sol·licitud nº 9532/81, del 17 d'Octubre del 1986.

⁷⁴ Sol·licitud nº 10843/84, del 27 de Setembre del 1990.

⁷⁵ MANZANO, "La protección", cit., pp.151 i ss.

⁷⁶ Sol·licitud nº 28957/95, d'11 de Juliol de 2002.

⁷⁷ Sol·licitud nº 25680/94, d'11 de Juliol del 2002.

identitat de gènere, fet que la demandant considerava com a violació del dret a la seva vida privada.

Així, el TEDH va trobar contradictori el fet de que, si un Estat autoritzava i també finançava una operació de reassignació sexual, aquest no reconegués les implicacions que comportava aquest tractament⁷⁸. A més, el Tribunal també va considerar que aquest fet no repercutia a tercers i, per altra banda, la importància de la necessitat d'aquests individus a viure amb dignitat. D'aquesta manera, va reinterpretar àmpliament l'art. 8 CEDH⁷⁹ davant l'evolució internacional en l'acceptació dels individus transsexuals que s'estava produint, basant-se en ordenaments jurídic com el de Canadà i Nova Zelanda⁸⁰.

També convé destacar la consideració "d'autonomia personal" per part del Tribunal sorgida arrel de la sentència *Van Kück c. Alemanya*⁸¹, autonomia entesa com al dret que té cada individu a escollir la seva pròpia identitat. Així, la demandant reclamava el dret a que la seva asseguradora es fes càrrec de les despeses monetàries que li havia comportat la operació de reassignació de gènere, però l'asseguradora ho rebutjava per no considerar-ho com a tractament mèdic necessari. Finalment, el Tribunal va considerar la producció d'una violació de l'art. 8 CEDH perquè es va produir una ingerència arbitrària a la vida privada, així com també una discriminació basada en la seva condició psicològica.

En un altre ordre de coses, es troba el dret a contraure matrimoni de les persones transsexuals després de la sentència *Rees i Cossey c. Regne Unit*. En ambdós casos s'al·legava una privació del dret recollit en l'art. 12 CEDH, ja que no estava permès

---

⁷⁸ GILBAJA, "La orientación", cit., pp.17 i ss.

⁷⁹ "En Goodwin e I [el Tribunal Europeo de Derechos Humanos] parece haber preferido cambiar su papel, tachado de conservador hasta entonces, por el de locomotora que arrastre con su impulso los vagones de los Estados más tradicionales dentro de la organización del Consejo de Europa. En Goodwin e I el TEDH admite que aún no existe una opinión unánime en los Estados partes en el CEDH hacia el reconocimiento de todos los derechos que reclaman los transexuales [...] estamos lejos de haber alcanzado un grado de consenso mínimamente generalizado. Y, pese a ello, el TEDH se ha erigido con estos dos fallos en adalid de la causa de los transexuales". SANZ, Susana, "A propósito de las sentencias Goodwin e I o el debate sobre el matrimonio de transexuales ante el TEDH", *Revista Española de Derecho Internacional*, nº55 (2003), p.311.

⁸⁰ GONZÁLEZ, "Derecho a la identidad sexual", cit., pp.11 i ss.

⁸¹ Sol·licitud nº 35968/97, del 12 de Juny del 2003.

contraure matrimoni amb persones del sexe oposat mentre que la nova identitat de gènere no fos reconeguda legalment. En aquest cas el Tribunal li atorgava una limitació al CEDH, ja que interpretava que el Conveni es referia a persones de sexe oposat. Ara bé, va ser amb les sentències *Goodwin* i *I* que el TEDH va reconèixer la impossibilitat de que aquests individus poguessin contraure matrimoni a menys que se'ls hi permetés canviar la identitat sexual registrada legalment i, consegüentment, va argumentar una violació de l'art. 12 CEDH.

Així, la interpretació de l'art. 12 CEDH es va ampliar quan el Tribunal va declarar que aquest article no es podia fonamentar només en criteris biològics. A més, el Tribunal va considerar realitzar dos arguments addicionals els quals sustentaven la violació de l'article ja que, per una banda, va interpretar que dret al matrimoni reconegut en la Carta dels Drets Fonamentals de la Unió Europea no es referia només a la dona i l'home⁸²; i, per l'altra, que el dret a formar una família i a contraure matrimoni no eren interdependents⁸³.

Gràcies a la jurisprudència després d'aquestes sentències, el Regne Unit va promulgar la Llei de reconeixement de gènere l'any 2004, llei que permetia sol·licitar un certificat per a la nova identitat de gènere⁸⁴ i, per tant, contraure matrimoni amb la nova identitat.

Tot i així cal fer especial esment a que, malgrat l'evolució obtinguda en la jurisprudència del TEDH referent al matrimoni, aquest Tribunal avui en dia no està disposat a censurar aquells Estats que no permeten el matrimoni entre individus del mateix sexe.

---

⁸² GONZÁLEZ, "Derecho a la identidad sexual", cit., pp.11 i ss.

⁸³ Per tant, aquesta no interdependència suposa que el fet de formar una família no és condició per exercir el dret a contraure matrimoni.

⁸⁴ Sempre i quan es demostrés que aquest individu portava vivint com a mínim dos anys amb la nova identitat, i a més que aquest patia disfòria sexual.

2.2.4. *Altres drets compresos en el marc legislatiu del TEDH*

En el marc dels límits a la llibertat d'expressió, és important citar la sentència *Vejdeland i altres c. Suècia* de l'any 2012. Es tractà d'un cas en el que els recurrents havien distribuït uns tríptics considerats com a ofensius per als homosexuals i, consegüentment, se'ls havia condemnat sota el delictes d'agitació contra un grup nacional o ètnic, tipificat a l'art. 8 del CP Suec. Ara bé, tot i que el TEDH no considerés que el contingut dels tríptics incitava a actes violents, va concloure que la incitació a l'odi no requeria d'aquests actes, ja que hi ha altres mètodes, com els utilitzats en discursos polítics, que inciten a l'odi a partir de prejudicis culturals, ètnics o religiosos. D'aquesta manera, va estimar una assimilació entre la discriminació basada en l'origen, el color o la raça d'un individu, i la basada en la orientació sexual⁸⁵.

També hi ha jurisprudència evolutiva del TEDH en relació a maltractaments, intimidació i assetjament sexual de persones homosexuals, a la qual fa referència l'art. 3 CEDH⁸⁶ relacionat amb la prohibició de la tortura. Més concretament trobem aquesta jurisprudència en les sentències *Stasi c. França* del 2011, i el cas *X. C. Turquia* del 2012, respectivament. A banda d'això, el Tribunal també ha fet referència al dret d'asil de persones homosexuals, decantant-se per la protecció d'aquests d'acord amb l'art. 3 CEDH en el cas *M. K. N. c. Suècia* del 2013⁸⁷.

---

⁸⁵ GILBAJA, "La orientación", cit., pp.303 i ss.

⁸⁶ Art. 3 CEDH sobre la prohibició a la tortura: "Nadie podrá ser sometido a tortura ni a penas o tratos inhumanos o degradantes." European Court of Human Rights, "Convenio", cit. p.7.

⁸⁷ GILBAJA, "La orientación", cit., pp.303 i ss.

2.3. Evolució històrica de la normativa internacional de vocació universal en relació als drets LGBT

Actualment les Nacions Unides i altres institucions de defensa dels drets humans reconeixen les diferències d'orientació sexual, raça o origen ètnic i religió. Malgrat això, segueix existint un gran nombre de països els quals es neguen a acceptar, i fins i tot penalitzen, l'existència d'individus amb identitat de gènere i orientació sexual diferents. La finalitat d'aquest últim punt en l'exposició de la recerca és mostrar el desenvolupament de la promoció, protecció i garantia que han sofert els drets humans dels LGBT en el marc internacional.

Així, començant per l'origen, aquest va ser a través de l'adopció de la DUDDHH⁸⁸ proclamada per l'Assemblea General de les Nacions Unides (d'ara en endavant, AGNNUU) el 10 de desembre de 1948, i creada arrel de les crueltats sorgides en la Segona Guerra Mundial. Pel que fa a aquests drets humans, l'ONU⁸⁹ aclareix que: “Els drets humans són drets inherents a tots els éssers humans, sense distinció per raó de la seva nacionalitat, lloc de residència, sexe, origen nacional o ètnic, color de pell, religió, llengua, o qualsevol altre condició, com d'edat, discapacitat, estat de salut, orientació sexual o identitat de gènere”⁹⁰ i que, per tant, aquests drets també s'apliquen a les persones homosexuals i transsexuals.

---

⁸⁸ La DUDDHH, la qual es pot veure a l'annex 1.A, és un document que engloba 30 articles, on apareixen els drets fonamentals que se'ls hi aplica a totes les persones, sense excepció. Es tracta de la resolució 217 A (III), la qual té caràcter de dret internacional consuetudinari, i que a més completa la Carta Internacional de Drets Humans. Cal fer especial menció que els Pactes Internacionals formen la Carta Internacional de Drets Humans, els quals a diferència de la DUDDHH, són de caràcter vinculant pels Estats membres. NACIONES UNIDAS, “La Declaración Universal de Derechos Humanos”, *La Organización* (1948), pp.1 i ss., a: <http://www.un.org/es/universal-declaration-human-rights/> [visitat 08.04.2017].

⁸⁹ Les Nacions Unides és una organització creada l'any 1945 encarregada de cercar solucions i consegüentment, d'adoptar mesures de les controvèrsies existents entre països d'acord els principis establerts a la Carta de les Nacions Unides. NACIONES UNIDAS, “Historia de las Naciones Unidas”, *La Organización* (1945), a: <http://www.un.org/es/sections/history/history-united-nations/index.html> [visitat 08.04.2017]

⁹⁰ L'objectiu del document elaborat per les Nacions Unides sobre “Normes Internacionals de Drets Humans i orientació sexual i identitat de gènere” és l'aclariment de que la garantia d'igualtat i no discriminació que ofereixen les normes internacionals de drets humans s'ha d'aplicar a tots els éssers humans, independentment de la seva orientació sexual i identitat de gènere, o altra condició. A més a més, ja siguin drets civils i polítics; com econòmics, socials i culturals; o col·lectius, aquests drets són inalienables, universals, interdependents, indivisibles i interrelacionats. NACIONES UNIDAS, “Normas Internacionales de Derechos y orientación sexual e identidad de genero”, *Ficha de datos* (2012), pp.1 i ss., a: https://www.unfe.org/system/unfe-21-UN_Fact_Sheets_-_Spanish_v1c.pdf [visitat el 09.04.2017].

En relació amb les fonts de dret internacional dels drets humans universals, aquests drets s'estableixen i garanteixen a través de la llei, la qual es troba a partir de diferents fonts: dret internacional consuetudinari, principis generals, tractats internacionals i altres fonts de dret internacional com la doctrina i la jurisprudència. Pel que fa a les normes internacionals de drets humans, els Estats tenen l'obligació d'actuar d'una manera concreta o d'abstenir-se, amb la fi de protegir i promoure aquests drets fonamentals.

Per altra banda, quan els Estats ratifiquen un tractat internacional, aquests contrauen l'obligació i el deure de respectar, protegir i fer efectiu⁹¹ el gaudiment d'aquests drets humans. Així, l'Estat membre es compromet a adoptar una legislació interna i unes mesures compatibles amb les del tractat. En cas contrari a la deguda protecció nacional d'aquests drets per part de l'Estat, existeixen diversos mecanismes i procediments utilitzats de manera subsidiària i complementaria, tant a nivell regional com internacional⁹² per tal d'assegurar que aquestes normes s'apliquen eficaçment⁹³.

2.3.1. Context històric mundial

L'origen es remunta al juliol de l'any 2006, quan s'adoptà la Declaració de Montreal sobre els drets humans dels LGBT⁹⁴, a través d'un document elaborat per la Conferència Internacional sobre els drets humans LGBT. La finalitat de la Conferència era conscienciar internacionalment sobre aquest àmbit a partir de la violació de certs drets humans continguts en la DUDDHH, que s'estava produint

---

⁹¹ L'obligació de respectar requereix als Estats membres no interferir en el gaudiment dels drets humans, mentre que l'obligació de protegir exigeix als Estats la protecció dels grups i les persones que pateixen un abús dels seus drets humans. Finalment, l'obligació de fer efectiu el gaudiment significa l'adopció de mesures positives per part de l'Estat per tal de facilitar el gaudiment bàsic d'aquests drets.

⁹² Quan es fa referència als mecanismes de nivell internacional, aquests inclouen òrgans els quals han estat creats a través de tractats i que estan obligats a controlar que les obligacions establertes al tractat es compleixen. A banda d'això, el CDDHH ha anomenat varis experts independents encarregats d'investigar i de presentar informes dels problemes més urgents d'aquesta matèria (Comitès i Procediments Especials). A més, l'Oficina de l'Alt Comissionat per als drets humans és un organisme especialitzat el qual també s'encarrega de protegir i promoure els drets humans.

⁹³ NACIONES UNIDAS, "Normas Internacionales", cit. pp.1 i ss.

⁹⁴ Conférence Internationale sur les droits humains des LGBT, "Déclaration de Montréal", *Iers Out Games Montréal* (2006), pp.1 i ss., a:

<http://www.declarationofmontreal.org/DeclaraciondeMontrealES.pdf> [visitat el 12.04.2017].

llavors. Així, la Declaració engloba diversos drets i llibertats dels LGBT, els quals s'han de garantir.

El mateix any 2006 un grup d'experts⁹⁵ en drets humans d'Indonèsia van desenvolupar i adoptar per unanimitat 29 principis anomenats Principis de Yogyakarta⁹⁶, presentats un any després en una declaració conjunta davant el Consell de Drets Humans de les Nacions Unides⁹⁷ (d'ara en endavant CDDHH) per 54 Estats, fet que permet a aquest òrgan ratificar estàndards legals internacionals vinculants als Estats. Aquests principis fan referència a diferents drets humans i la seva aplicació en relació a l'orientació sexual i identitat de gènere. D'aquesta manera, tots els actors han de protegir i promoure els drets humans, pel que existeix la necessitat d'unes recomanacions addicionals dirigides a les organitzacions no governamentals, a institucions nacionals de drets humans, al sistema de drets humans de l'ONU i a altres instàncies⁹⁸.

No va ser però fins al juny del 2011 quan el CDDHH va adoptar la resolució 17/19⁹⁹, la primera de les Nacions Unides referent als drets humans, orientació sexual i identitat de gènere, a causa de la seva preocupació pels actes de violència i de discriminació efectuats en els homosexuals i transsexuals. Ara bé, cal mencionar que anteriorment al 2011, en vàries resolucions l'AGNNUU havia demanat als Estats la protecció del dret a la vida de les persones de diferent orientació sexual i identitat de gènere.

---

⁹⁵ Experts entre els quals trobem acadèmics, jutges, un ex Alt Comissionat de Drets Humans de l'ONU, membres d'òrgans dels tractats, d'ONGs, els Procediments Especials de l'ONU, entre d'altres.

⁹⁶ Yogyakarta Principles, "Los Principios de Yogyakarta – Resumen", (2007), pp.1 i ss, a: <http://www.yogyakartaprinciples.org/principles-sp/overview/> [visitat el 13-04-2017].

⁹⁷ Es tracta d'un organisme especial creat l'any 2006 per les Nacions Unides encarregat de vigilar la protecció i promoció dels drets humans, i que substitueix la Comissió de Drets Humans. NACIONES UNIDAS, "Consejo de Derechos Humanos", *Órganos de derechos humanos* (2010), a: <http://www.ohchr.org/SP/HRBodies/HRC/Pages/HRCIndex.aspx> [visitat el 13.04.2017].

⁹⁸ Yogyakarta Principles, "Sobre los Principios de Yogyakarta", (2007), pp.1 i ss, a: <http://www.yogyakartaprinciples.org/principles-sp/about/> [visitat el 13-04-2017].

⁹⁹ Resolució A/HRC/RES/17/19 sobre drets humans, orientació sexual i identitat de gènere. Asamblea General Naciones Unidas, "Resolución aprobada por el Consejo de Derechos Humanos: 17/19", *Human Rights Documents* (2011), a: <https://documents-dds-ny.un.org/doc/UNDOC/GEN/G11/148/79/PDF/G1114879.pdf?OpenElement> [visitat el 13.04.2017].

L'aprovació d'aquesta resolució va fer possible la creació del primer informe¹⁰⁰ oficial en aquest àmbit de les Nacions Unides, informe preparat per l'Oficina de l'Alt Comissionat de les Nacions Unides per als Drets Humans. Aquest informe incloïa, apart de proves on es contemplava una pauta sistemàtica de violència i discriminació cap a aquestes persones, unes recomanacions en la protecció dels drets humans dels LGBT¹⁰¹. D'aquesta manera, les conclusions i recomanacions de l'estudi van fer possible l'any 2012 la formació de la primera base d'una taula rodona referent a aquest àmbit celebrada en el CDDHH.

Al setembre de l'any 2014 el CDDHH va adoptar una segona resolució on reiterava la seva preocupació en aquest àmbit, sol·licitant així a l'Alt Comissionat l'actualització de l'antic informe de manera que s'enfoqués en “compartir les bones pràctiques i les formes per superar la violència i la discriminació en l'aplicació de lleis i estàndards internacionals existents sobre drets humans”¹⁰².

Finalment, l'any 2016 es va aprovar una tercera resolució referent a la protecció contra la violència i la discriminació, la qual ordena el nomenament d'un expert independent en aquest àmbit¹⁰³.

---

¹⁰⁰ Informe A/HRC/19/41: “Lleis i pràctiques discriminatòries i actes de violència comesos contra persones per la seva orientació sexual i identitat de gènere”. Asamblea General Naciones Unidas, “Anotaciones a la agenda del 19º período de sesiones el Consejo de Derechos Humanos”, *Human Rights Documents* (2012), a:

http://www.ohchr.org/Documents/HRBodies/HRCouncil/RegularSession/Session19/A-HRC-19-1_sp.pdf [visitat el 13.04.2017].

¹⁰¹ Oficina del Alto Comisionado, “Nacidos Libres e Iguales: Orientación sexual e identidad de género en las normas internacionales de derechos humanos”, *Naciones Unidas* (2012), pp.7 i ss., a: http://www.ohchr.org/Documents/Publications/BornFreeAndEqualLowRes_SP.pdf [visitat el 15.04.2017].

¹⁰² Resolució A/HRC/27/32 sobre drets humans, orientació sexual i identitat de gènere. Asamblea General Naciones Unidas, “Resolución aprobada por el Consejo de Derechos Humanos 27/32”, *Documents* (2014), a:

<https://documents-dds-ny.un.org/doc/UNDOC/GEN/G14/177/35/PDF/G1417735.pdf?OpenElement> [visitat el 15.04.2017].

¹⁰³ PALETTA, Daniele, “Naciones Unidas hace historia en orientación sexual e identidad de género”, *ILGA* (2016), a: <http://ilga.org/es/naciones-unidas-hace-historia-en-orientacion-sexual-e-identidad-de-genero/> [visitat el 15.04.2017].

2.3.2. Les cinc obligacions bàsiques dels Estats respecte a les persones LGBT

En els darrers anys, els procediments especials de les Nacions Unides i els organismes creats a partir dels tractats relacionats amb els drets humans han documentat nombroses violacions de drets humans de les persones LGBT, com també han analitzat el correcte compliment de les normes internacionals de drets humans per part dels Estats. Aquesta documentació, tal i com s'ha descrit a l'apartat anterior, es troba recollida en l'informe A/HRC/19/41, el qual demostra que aquests individus segueixen sent víctimes per orientació sexual i identitat de gènere.

A continuació es procedirà a analitzar el contingut de l'informe, prenent com a referència l'estudi "Nacidos Libres e Iguales" publicat per les Nacions Unides l'any 2012¹⁰⁴. Aquest es fragmenta en cinc seccions diferents, ja que, per una banda, s'organitza per tema i no per drets específics, i per l'altra, s'ha de tenir en compte que aquest estudi ha pres com a referència els temes més concorreguts pels experts de drets humans de les Nacions Unides:

1. "La protecció de les persones contra la violència homofòbica i transfòbica.
2. La prevenció de la tortura i els tractes cruels, inhumans i degradants.
3. La despenalització de l'homosexualitat.
4. La prohibició de la discriminació basada en l'orientació sexual i la identitat de gènere.
5. El respecte de la llibertat d'expressió, associació i reunió pacífica."

2.3.2.1. La protecció de les persones contra la violència homofòbica i transfòbica

La violència motivada per prejudicis contra aquest col·lectiu per part d'agents privats és un dels fets que solen incomplir les autoritats estatals quan aquestes no ho sancionen ni tampoc ho investiguen. L'incompliment d'aquesta obligació per part de l'Estat comporta la vulneració de la protecció a la llibertat, a la seguretat

---

¹⁰⁴ Oficina del Alto Comisionado, "Nacidos Libres", cit. pp.7 i ss.

jurídica de totes les persones i, finalment, de la protecció al dret a la vida, tots aquests drets garantits en els articles 6.1.¹⁰⁵ i 9.1.¹⁰⁶ del Pacte Internacional de Drets Civils i Polítics¹⁰⁷ (d'ara en endavant, PIDCP), i en l'art. 3¹⁰⁸ de la DUDDHH.

En el marc dels assassinats selectius l'AGNU ha instat als Estats, a partir d'una sèrie de resolucions¹⁰⁹, a “protegir el dret a la vida d'aquells que estiguin sota la seva jurisdicció”¹¹⁰, a més d'investigar veloçment els assassinats motivats per l'orientació sexual.

Existeixen diversos informes al respecte creats a partir de tractats i procediments especials dels drets humans. Així, trobem relacionat el cas d'*El Salvador*¹¹¹ per exemple, on el Comitè va mostrar la seva gran preocupació davant l'alt percentatge d'assassinats i la poca investigació al respecte per part dels Estats. Per altra banda, la Relatora Especial¹¹² sobre execucions extrajudicials, arbitràries o sumàries (d'ara en endavant, REEE) ha assenyalat des de l'any 1999 diversos casos¹¹³ relacionats amb aquests assassinats. Així, al 2006 la REEE va presentar un informe davant el CDDHH on manifestava la seva preocupació davant la no sanció dels assassinats comesos a persones de diferent identitat de gènere, i inclús la lapidació

¹⁰⁵ L'article 6.1. del PIDCP estableix que “1. El derecho a la vida es inherente a la persona humana. Este derecho estará protegido por la ley. Nadie podrá ser privado de la vida arbitrariamente.”. Asamblea General de las Naciones Unidas, “Pacto Internacional de Derechos Civiles y Políticos”, *Naciones Unidas* (1976), pp.1 i ss., a: <http://www.ohchr.org/SP/ProfessionalInterest/Pages/CCPR.aspx> [visitat el 16.04.2017].

¹⁰⁶ L'article 9.1 del PIDCP estableix “1. Todo individuo tiene derecho a la libertad y a la seguridad personales. Nadie podrá ser sometido a detención o prisión arbitrarias. Nadie podrá ser privado de su libertad, salvo por las causas fijadas por ley y con arreglo al procedimiento establecido en ésta.”. Asamblea General, “Pacto Internacional”, cit. pp.1 i ss.

¹⁰⁷ El PIDCP és un tractat multilateral adoptat per l'AGNU a partir de la resolució 2200 A (XXI) l'any 1966, ratificat per 167 Estats diferents i que reconeix tots els drets civils i polítics, com també estableix diferents mecanismes que els garanteixen i els protegeixen.

¹⁰⁸ L'article 3 de la DUDDHH estableix que: “Todo individuo tiene derecho a la vida, a la libertad y a la seguridad de su persona.”. NACIONES UNIDAS, “La Declaración”, cit. p.2.

¹⁰⁹ Entre aquestes resolucions es troben la resolució 57/214 del 18 de Desembre del 2002, i la resolució 65/208 del 21 de Desembre del 2010.

¹¹⁰ Oficina del Alto Comisionado, “Nacidos Libres”, cit. pp.7 i ss.

¹¹¹ CCPR/CO/78/SLV.

¹¹² Els Relators Especials són experts independents que formen part dels procediments especials del CDDHH i estan designats per examinar una situació concreta de drets humans en un país concret.

¹¹³ Entre aquests casos trobem varis informes de la REEE com l'E/CN.4/2000/3; l'E/CN.4/2001/9 i l'E/CN.4/2003.

d'aquestes¹¹⁴. Per aquest motiu la REEE va exhortar als Estats a la investigació rigorosa d'aquests assassinats independentment de l'orientació sexual de la víctima, com també l'adopció de polítiques i la sensibilització de les persones del gran percentatge de delictes i actes que s'estaven cometent¹¹⁵.

De manera paral·lela les persones LGBT també sofreixen altres formes de violència per part d'agents no estatals¹¹⁶, la majoria d'afectades lesbianes, que han estat violades i maltractades. Així, la REVD ha informat¹¹⁷ de diverses denúncies en aquest àmbit, com també ha mostrat una gran preocupació davant aquests informes el Comitè per l'Eliminació de la Discriminació contra la Dona. Conseqüentment, el Comitè va recomanar en les observacions finals del Togo¹¹⁸ la despenalització de les relacions sexuals entre adults del mateix sexe.

Tal i com es mostra en diversos informes¹¹⁹, els Estats estan obligats a promulgar legislació la qual prohibeixi la discriminació per part del sector privat, el que inclou també lleis contra delictes motivats per prejudicis basats en la violència homofòbica i transfòbica. Tot i això, el Comitè ha assenyalat la seva preocupació en aquest àmbit davant l'increment de les incitacions verbals a l'odi i de les manifestacions contra aquest col·lectiu, declarant així que l'Estat ha "d'assegurar que aquestes persones tinguin accés a la justícia i que totes les denúncies d'agressions i amenaces

---

¹¹⁴ “[...] Sigo recibiendo informes de personas que han sido condenadas a morir lapidadas. Los dos fenómenos entrañan una negación fundamental de todo lo que representan las normas de derechos humanos. Esas prácticas deberían ser más una fuente de profunda preocupación que una fuente de controversia”. (Presentació oral de l'informe E/CN.4/2006/53 al CDDHH el 19 de Setembre del 2006. Consejo Económico y Social, “Los Derechos Civiles y Políticos, en particular las cuestiones relacionadas con las desapariciones y ejecuciones sumarias”, *62º período de sesiones* (2006), pp.1 i ss., a: www.un.org/webcast/unhrc/archive.asp?go=060919 [visitat el 17.04.2017].)

¹¹⁵ Informe de la REEE E/CN.4/2000/3.

¹¹⁶ Informe de la Relatora Especial sobre la violència contra la dona (d'ara en endavant, REVD) en la seva missió a Kirguistán (A/HRC/14/22/Add.2).

¹¹⁷ A tall d'exemple trobem els informes A/HRC/14/22/Add.2 i l'informe A/HRC/17/26/Add.2.

¹¹⁸ Observacions finals del Comitè respecte al Togo (CCPR/C/TGO/4).

¹¹⁹ Entre aquests informes trobem: Observacions finals del Comitè respecte els EUA (CCPR/C/USA/CO/3); Observacions finals del Comitè contra la Tortura (d'ara en endavant, CCT) respecte a Polònia (CAT/C/POL/CO/4) i l'Informe del Relator Especial sobre els drets humans dels migrants sobre la seva missió a Sudàfrica (A/HRC/17/33/Add.4).

contra persones a causa de la seva orientació sexual o identitat de gènere s'investiguin exhaustivament”¹²⁰.

Així mateix, els Estats també estan obligats a refugiar tots aquells individus que fugen d'una persecució basada en la seva orientació sexual, tal i com estableix l'art. 33 de la Convenció sobre l'Estatut de Refugiats¹²¹. En aquest cas, el Consell de l'Oficina de l'Alt Comissionat de les Nacions Unides assimila “grup social particular” a persones LGBT. D'aquesta manera, els Estats parts de la Convenció estan obligats a assegurar-se de que aquesta persona no torni al país on la seva vida pateixi un risc, sempre i quan aquest individu compleixi els requisits per a que se li concedeixi l'estatus de refugiat.

Tot i que un gran nombre d'Estats atorguin asil a aquest col·lectiu, a nivell internacional existeix una falta d'uniformitat al respecte. Així, hi ha ocasions on aquests refugiats són maltractats amb violència o discriminació en les instal·lacions on se'ls detenen, com també se'ls allotja en comunitats on tornen a patir discriminacions per orientació sexual. També, altres cops, se'ls retorna al seu país d'origen amb la instrucció d'actuar discretament¹²².

2.3.2.2. La prevenció de la tortura i els tractes cruels, inhumans i degradants

Els Estats estan obligats, a partir del dret internacional, a protegir les persones contra la tortura, altres tractes cruels, inhumans o degradants, fet que inclou la prohibició i la reparació d'aquests. Aquests drets es troben garantits en l'art. 7¹²³

---

¹²⁰ Observacions finals del Comitè respecte a Mongòlia (CCPR/C/MON/CO/5) i respecte Mèxic (CCPR/C/MEX/CO/5).

¹²¹ L'art. 33 de la Convenció sobre l'Estatut dels Refugiats estableix que “Ningún Estado Contratante podrá, por expulsión o devolución, poner en modo alguno a un refugiado en las fronteras de territorios donde su vida o su libertad peligre por causa de su raza, religión, nacionalidad, pertenencia a determinado grupo social, o de sus opiniones políticas”. Noticias Jurídicas, “Convención y Protocolo sobre el Estatuto de los Refugiados”, *Ministerio del Interior* (1978), a: <http://www.interior.gob.es/ca/web/servicios-al-ciudadano/normativa/acuerdos-y-convenios/convencion-y-protocolo-sobre-el-estatuto-de-los-r/> [visitat el 17.04.2017].

¹²² Cas de la Cort Suprema del Regne Unit *HJ and HT vs Secretary of State for the Home Department*, de l'any 2010 UKSC 31.

¹²³ L'art. 7 del PIDCP estableix: “Nadie será sometido a torturas ni a penas o tratos crueles, inhumanos o degradantes. En particular, nadie será sometido sin su libre consentimiento a experimentos médicos o científicos.”. Asamblea General, “Pacto Internacional”, pp.1 i ss.

del PIDCP, en l'art. 5¹²⁴ de la DUDDHH i en l'art. 2.1¹²⁵ de la Convenció contra la Tortura i Altres Tractes o Penes Cruels, Inhumanes o Degradants (d'ara en endavant, CTAPCID).

El Relator Especial sobre la qüestió de la tortura i altres tractes o penes cruels, inhumans o degradats (d'ara en endavant, RET), el CCT i altres òrgans dels drets humans han obtingut proves de maltractament i abús del col·lectiu LGBT per part de personal penitenciari, policies i altres oficials¹²⁶. Aquí trobem el cas d'una dona transgènere empresonada, la qual va ser violada més de 100 cops per altres membres de la presó, amb la complicitat dels funcionaris¹²⁷. El RET ha mostrat en altres informes de l'any 2001 i l'any 2002 les denúncies per detencions i maltractament de presoners a causa de la seva orientació sexual i identitat de gènere, fent especial referència a que les persones transgènere es veuen més afectades en aquests maltractaments¹²⁸.

Així, el CCT afirma que els Estats tenen l'obligació de protegir totes les persones contra la tortura i els tractes cruels, inhumans o degradants, independentment de la seva orientació sexual o identitat de gènere. A més, segons el dret internacional, els Estats han de prohibir, prevenir i oferir una reparació en aquest àmbit dins el context del control d'Estat¹²⁹, ja que el fet d'incompliment comporta una violació de les normes internacionals de drets humans.

En el mateix àmbit, un tema que cal destacar és la utilització dels exàmens anals forçosos, ja que en alguns països es detenen homosexuals obligats a sotmetre's a aquest tipus d'examen mèdic, els quals no tenen suficient base científica i

---

¹²⁴ L'art. 5 de la DUDDHH estableix: "Nadie será sometido a torturas ni a penas o tratos crueles, inhumanos o degradantes.". NACIONES UNIDAS, "La Declaración", p.3.

¹²⁵ L'art. 2.1. de la CTAPCID estableix : "1. Todo Estado Parte tomará medidas legislativas, administrativas, judiciales o de otra índole eficaces para impedir los actos de tortura en todo territorio que esté bajo su jurisdicción.". Asamblea General, "Convención contra la Tortura y Otros Tratos o Penas Cruels, Inhumanos o Degradantes", *Naciones Unidas* (1987), pp.1 i ss., a: <http://www.ohchr.org/SP/ProfessionalInterest/Pages/CAT.aspx> [visitat el 17.04.2017].

¹²⁶ Observacions finals del CCT respecte als EUA (CAT/C/USA/CO/2); Observacions finals del Comitè respecte als EUA (CCPR/C/USA/CO/3); entre d'altres.

¹²⁷ Informe de la RREVD (A/HCR/17/26/Add.2).

¹²⁸ Informe E/CN.4/2001/66/Add.2 i informe E/CN.4/2002/76/Add.1.

¹²⁹ CCT, Observació general N° 2.

comporten una violació de la integritat corporal de l'individu¹³⁰. A causa d'això, el CCT i el RET han criticat la utilització d'aquests exàmens, que intenten demostrar l'homosexualitat de l'individu considerant-los intrusius i degradants, i fins i tot assenyalant la possibilitat d'assimilació amb la tortura i el maltractament¹³¹.

Un altre punt important és la violència sexual de les persones LGBT, la qual es pot convertir una tortura quan es comet un abús sexual pels oficials públics o aquests ho permeten i inciten¹³². La REVD va destacar així la discriminació i violència que pateixen algunes dones a causa de la seva homosexualitat i recorda l'obligació dels Estats, en virtut de la Declaració sobre l'eliminació de la violència contra la dona i de la CTAPCID, a penalitzar aquests actes contra la dona, com també a oferir una reparació i recursos judicials a les víctimes, i enjudiciar els autors responsables.

2.3.2.3. La despenalització de l'homosexualitat

Les lleis que tipifiquen l'homosexualitat són lleis que infringeixen el dret individual de ser lliure de discriminació tipificat a l'art. 2¹³³ de la DUDDHH i en els tractats internacionals de drets humans. Per altra banda, aquestes lleis també infringeixen el dret d'estar protegit davant una ingerència no raonable en la privacitat i contra la detenció arbitrària, drets tipificats en els arts. 9¹³⁴ i 12¹³⁵ de la DUDDHH i els arts. 9 i 17.1.¹³⁶ del PIDCP. Per altra banda, pel que fa a les lleis que imposen la pena de

¹³⁰ Grup de Treball sobre la Detenció Arbitrària, opinió N° 25/2009 sobre Egipte (A/HRC/16/47/Add.1).

¹³¹ Informes del RET A/56/156 i A/HRC/10/44/Add.4.

¹³² Informe del RET A/HRC/7/3.

¹³³ L'art. 2 de la DUDDHH estableix: "Toda persona tiene todos los derechos y libertades proclamados en esta Declaración, sin distinción alguna de raza, color, sexo, idioma, religión, opinión política o de cualquier otra índole, origen nacional o social, posición económica, nacimiento o cualquier otra condición. Además, no se hará distinción alguna fundada en la condición política, jurídica o internacional del país o territorio de cuya jurisdicción dependa una persona, tanto si se trata de un país independiente, como de un territorio bajo administración fiduciaria, no autónomo o sometido a cualquier otra limitación de soberanía." NACIONES UNIDAS, "La Declaración", cit. p.2.

¹³⁴ L'art. 9 de la DUDDHH estableix: "Nadie podrá ser arbitrariamente detenido, preso ni desterrado." NACIONES UNIDAS, "La Declaración", cit. p.3.

¹³⁵ L'art. 12 de la DUDDHH estableix: "Nadie será objeto de injerencias arbitrarias en su vida privada, su familia, su domicilio o su correspondencia, ni de ataques a su honra o a su reputación. Toda persona tiene derecho a la protección de la ley contra tales injerencias o ataques." NACIONES UNIDAS, "La Declaración", cit. p.4.

¹³⁶ L'art. 17.1. del PIDCP estableix: "1. Nadie será objeto de injerencias arbitrarias o ilegales en su vida privada, su familia, su domicilio o su correspondencia, ni de ataques ilegales a su honra y reputación." Asamblea General, "Pacto Internacional", pp.1 i ss.

mort a causa de la conducta sexual, infringeixen el dret a la vida, tipificat a l'art. 3 DUDDHH i l'art. 6 del PIDCP.

Actualment són 76 els països¹³⁷ que tenen vigents lleis discriminatòries que tipifiquen penalment les relacions sexuals consentides i privades entre persones adultes del mateix sexe, declarant-les com a delictes immorals o en contra de l'ordre moral¹³⁸. Aquesta tipificació infringeix les obligacions que tenen els Estats segons el dret internacional a protegir la privacitat individual i garantir la no discriminació d'aquest col·lectiu, opinió uniforme a les Nacions Unides pel cas *Toonen versus Australia*. Es tractava de la impugnació d'unes lleis de Tasmània que tipificaven penalment la conducta sexual consentida entre persones del mateix sexe.

D'aquesta manera, el Comitè va concloure, basant-se en l'art. 17 del PIDCP, que les relacions sexuals privades s'inclouen dins la "vida privada", pel que l'existència d'aquesta llei australiana representava una ingerència directa i continua en la vida privada del senyor *Toonen*¹³⁹. El Comitè interpretà també que el requisit de ser raonable implica la proporcionalitat de la ingerència amb el propòsit perseguit i la necessitat segons les circumstàncies particulars del cas. Així doncs, el Comitè interpretà que les lleis no eren proporcionals ni necessàries, que tampoc aconseguen protegir la salut pública i no eren necessàries per protegir la moral pública, demostrat pel fet de que lleis semblants s'havien derogat a la resta d' Austràlia.

Des de llavors, els òrgans de les Nacions Unides que foren creats d'acord amb els tractats han recomanat als Estats reformar les lleis que tipifiquen penalment l'homosexualitat. Ara bé, tot i que alguns països han despenalitzat aquestes conductes consentides entre adults, existeixen diferències en l'edat de consentiment

---

¹³⁷ CARROLL, Aengus, "Homofobia de Estado; Estudio jurídico mundial sobre la orientación sexual en el derecho: criminalización, protección y reconocimiento", *ILGA* (2016), pp. 14 i ss., a: http://ilga.org/downloads/02_ILGA_Homofobia_De_Estado_2016_ESP_WEB_150516.pdf [visitat el 19.04.2017].

¹³⁸ Informe A/HRC/10/21/Add.3.

¹³⁹ "Toonen versus Austràlia", Comitè, Comunicació N° 488/1992 (CCPR/C/50/D/488/1992), del 4 d'Abril de 1994.

entre les relacions heterosexuales i les homosexuals, el que comporta una discriminació basada en l'orientació sexual¹⁴⁰. Cal remarcar també que el fet de que existeixin lleis que tipifiquen penalment l'homosexualitat provoca major vulnerabilitat a aquest col·lectiu, ja que aquestes lleis inciten a les autoritats i al públic a realitzar actes d'intimidació i atacs cap aquests individus.

Per altra banda, convé subratllar que existeixen 15 països¹⁴¹ els quals imposen la pena de mort per la comissió de delictes lligats amb l'homosexualitat. Aquesta tipificació penal suposa una infracció separada de les anteriors, d'acord amb l'art. 6 del PIDCP i l'art. 3 DUDDHH, ja que segons el Comitè, els delictes sexuals no es poden assimilar com a “delictes més greus”, que explicita l'art. 6 del PIDCP.

Pel que fa a la detenció dels individus en base a l'orientació sexual, la DUDDHH i el PIDCP garanteixen el dret a ser lliure d'arrest o detenció arbitràries, prohibit així pel dret internacional. En aquest cas, al 2002 es produí un cas relacionat amb 55 homes, els quals van ser arrestats en una discoteca acusats per desacord social i immoralitat. El Grup de Treball sobre la detenció arbitrària va entendre consegüentment que es vulneraven els articles 2 i 26 del PIDCP, resultant la detenció com a arbitrària¹⁴², conclusions que ha reiterat en temes més recents.

2.3.2.4. La prohibició de la discriminació basada en l'orientació sexual i la identitat de gènere

El dret d'estar lliure de discriminació basat en l'orientació sexual i la identitat de gènere es troba protegit pels arts. 2 i 7¹⁴³ de la DUDDHH, com també per les disposicions sobre la no discriminació establertes als tractats internacionals de drets humans. Així, el PIDCP, la DUDDHH i el Pacte Internacional de Drets Econòmics,

---

¹⁴⁰ Observacions finals del Comitè dels Drets del Nen sobre Àustria (CCPR/C/79/Add.103) i Observacions finals del Comitè dels Drets del Nen sobre Xile (CRC/C/CHL/CO/3).

¹⁴¹ CARROLL, “Homofobia de Estado”, cit. pp. 14 i ss.

¹⁴² Grup de Treball sobre la detenció arbitrària, Opinió N° 7/2002 sobre Egipte (E/CN.4/2003/8/Add.1).

¹⁴³ L'art. 7 de la DUDDHH estableix: “Todos son iguales ante la ley y tienen, sin distinción, derecho a igual protección de la ley. Todos tienen derecho a igual protección contra toda discriminación que infrinja esta Declaración y contra toda provocación a tal discriminación.”. NACIONES UNIDAS, “La Declaración”, cit. p.3.

Socials i Culturals (d'ara en endavant, PIDESC) també garanteixen la no discriminació incloent a aquestes persones dins d'expressions com "qualsevol altra condició" o "qualsevol altra condició social"¹⁴⁴. A més, el Comitè de Drets Econòmics, Socials i Culturals (d'ara en endavant, CDESC) va especificar, en la seva Observació general N° 20, que la discriminació és un terme que evoluciona amb el temps i per això aquest també engloba altres formes de tracte diferencial que no es justifiquin raonablement i objectivament, i que puguin tenir un caràcter comparable amb els motius reconeguts a l'art. 2.2. del PIDESC.

De manera paral·lela, el Comitè ha instat als Estats en nombroses observacions finals, després de la causa *Toonen*, a garantir la igualtat dels drets que s'estableixen en el Pacte a totes les persones, independentment de la seva orientació sexual¹⁴⁵.

Per altra banda, al 2009 el CDESC anuncià la inclusió de la identitat de gènere dins la garantia de la no discriminació, ja que els individus transgènere també pateixen greus violacions com l'assetjament en el treball i en les escoles.

De la mateixa manera, el Comitè dels Drets del Nen ha interpretat que l'art. 2 de la Convenció sobre els Drets del Nen inclou l'orientació sexual i la identitat de gènere, i argumenta la seva preocupació davant la insuficiència de mesures preventives, afirmatives i creació de consciència en aquest àmbit¹⁴⁶.

Cal destacar també que la CTAPCID considera d'acord amb el seu art. 1 com a tortura la imposició intencionada de dolor o greu sofriment per qualsevol raó que es basi en qualsevol tipus de discriminació, i inclou tant l'orientació sexual com la identitat transgènere¹⁴⁷.

---

¹⁴⁴ Expressions que es troben dins els articles 2.1, 26 del PIDCP, en l'art. 2 DUDDHH i en l'art. 2 PIDESC.

¹⁴⁵ Observacions finals del Comitè sobre la República de San Marino (CCPR/C/SMR/CO/2) i d'Àustria (CCPR/C/AUT/CO/4).

¹⁴⁶ Observacions finals del Comitè dels Drets del Nen sobre el Regne Unit i Irlanda del Nord (CRC/C/GBR/CP/4).

¹⁴⁷ Observació general N° 2 del Comitè contra la Tortura.

D'altra banda, el Comitè per a l'Eliminació de la Discriminació contra la dona ha remarcat l'atenció a la discriminació contra la dona fonamentada en l'orientació sexual i la identitat de gènere, d'acord amb la greu preocupació de denúncies relacionades amb la violència, la incitació a l'odi i d'altres a causa de la seva orientació sexual.

Finalment, el CDESC ha mostrat la seva preocupació, per una banda, per les persones intersexuals i transgènere davant la caracterització d'aquestes com a "malalts mentals" per part de la comunitat, com també, per l'altra banda, per la violació de l'art. 12 del PIDESC per les violacions als drets a la salut sexual i reproductiva d'aquest col·lectiu¹⁴⁸.

Pel que fa al dret del treball, el principi de no discriminació també s'aplica en aquest aspecte, tal i com s'especifica a l'art. 6 del PIDESC. Conseqüentment, els Estats tenen l'obligació de garantir una feina sense discriminació, sobretot a les persones i grups marginats o desfavorits¹⁴⁹. A més, respecte a les prestacions laborals, l'Estat no pot distingir entre parelles casades homosexuals i heterosexuales, ja que la denegació d'una pensió comporta la violació de l'art. 26 del PIDESC¹⁵⁰.

En l'àmbit de la salut, l'art. 12 del PIDESC reconeix el gaudiment de la salut física i mental de les persones. D'aquesta manera, el CDESC va indicar en la seva Observació general N° 14 la prohibició de la discriminació en aquest àmbit per motius d'orientació sexual. A més, aquest CDESC va remarcar l'obligació dels Estats al dret d'accés a centres, béns i serveis de salut sense cap tipus de discriminació, sobretot pel que fa als grups marginats o més vulnerables¹⁵¹. Malgrat això, són diversos els països que encara assimilen l'homosexualitat amb una malaltia i que, conseqüentment, apliquen tractaments i teràpies que causen danys psicològics i físics. Per altra banda, la tipificació penal de conductes sexuals entre persones del mateix sexe també afecta al dret a la salut a causa de l'impediment a

---

¹⁴⁸ Observacions finals del CDESC sobre Alemanya (E/C.12/DEU/CO/5).

¹⁴⁹ Observació general N° 18.

¹⁵⁰ Cas *X versus Colombia* CCPR/C/89/D/1361/2005.

¹⁵¹ Observació general N° 14.

L'accés per por al descobriment d'una possible conducta delictiva, el que comporta també en aquests països que no es considerin les necessitats sanitàries bàsiques d'aquest col·lectiu, el que reforça la vulneració d'aquests.

Respecte a les persones transgènere, aquestes també es troben davant de diversos problemes per accedir al dret a la salut, ja que la teràpia de reassignació de gènere és sovint inassequible, el que demostra una insensibilitat a les necessitats dels transgènere.

En l'àmbit de l'educació, les persones LGBT també pateixen discriminacions. En certs casos, aquesta discriminació per part de les autoritats educatives és activa, de manera que o no se'ls accepta a l'escola, o se'ls expulsa. A més, aquests solen patir violència i intimidació en l'escola per part dels companys i els mestres, comportament el qual genera problemes de salut, aïllament i temptatives de suïcidi a l'afectat¹⁵². Consegüentment, el Relator Especial sobre el dret a l'educació assenyalà que la informació sobre la sexualitat ha de fer especial èmfasi a la diversitat, per tal de garantir a aquests individus el dret a viure una sexualitat sense discriminació per raó sexual o d'identitat de gènere¹⁵³.

Finalment, d'acord amb les normes internacionals de drets humans, no s'exigeix l'autorització del matrimoni de parelles homosexuals per part dels Estats, tot i que aquests tenen l'obligació de protegir les parelles no casades homosexuals davant les discriminacions per tal de que gaudeixin dels mateixos drets que les parelles no casades heterosexuales¹⁵⁴. En aquest cas, el Comitè, en les seves observacions finals sobre Irlanda, va instar a l'Estat part a assegurar que la legislació sobre associacions civils que establia no fos "discriminatòria contra les formes no tradicionals d'unió, en particular en matèria de tributació i prestacions socials¹⁵⁵".

---

¹⁵² E/CN.4/2006/45.

¹⁵³ A/65/162.

¹⁵⁴ CCPR/C/78/d/941/2000.

¹⁵⁵ Observacions finals del Comitè (CCPR/C/IRL/CO/3).

2.3.2.5. El respecte de la llibertat d'expressió, associació i reunió pacífica

Els articles 19.2.¹⁵⁶, 21¹⁵⁷ i 22.1.¹⁵⁸ del PIDCP, juntament amb els arts. 19¹⁵⁹ i 20.1.¹⁶⁰ de la DUDDHH, garanteixen la protecció dels drets a la llibertat d'expressió, associació i reunió pacífica, fonamentada en l'orientació sexual i la identitat de gènere, de tal manera que si es limiten aquests drets, hi ha d'haver una compatibilitat amb una no discriminació del dret internacional.

Són moltes les restriccions que pateix el col·lectiu LGBT en aquest àmbit. Per una banda, hi ha països que no autoritzen cap tipus de reunió d'aquest col·lectiu, o sí que s'autoritzen però a l'hora de realitzar una marxa o una desfilada, els espectadors actuen amb violència. A més, existeixen lleis que prohibeixen la promoció pública de l'homosexualitat o la propaganda d'aquesta¹⁶¹. Per altra banda, també són molts els grups als que no se'ls atorga el permís per tal de registrar-se com a associació o organització no governamental.

En aquest cas el Comitè, després de la prohibició a Moscou de les desfilades i les marxades relacionades amb el dia de l'orgull gai, va haver de demanar a la Federació de Rússia que adoptés les mesures que garantien la pràctica del dret a la llibertat d'associació i reunió pacífica pel que feia a la comunitat LGBT¹⁶². A causa d'això, i d'altres casos similars, el Relator Especial sobre la situació dels defensors dels

¹⁵⁶ Art. 19.2. del PIDCP que estableix: “2. Toda persona tiene derecho a la libertad de expresión; este derecho comprende la libertad de buscar, recibir y difundir informaciones e ideas de toda índole, sin consideración de fronteras, ya sea oralmente, por escrito o en forma impresa o artística, o por cualquier otro procedimiento de su elección.”. Asamblea General, “Pacto Internacional”, pp.1 i ss.

¹⁵⁷ Art. 21 del PIDCP que estableix: “Se reconoce el derecho de reunión pacífica. El ejercicio de tal derecho sólo podrá estar sujeto a las restricciones previstas por la ley que sean necesarias en una sociedad democrática, en interés de la seguridad nacional, de la seguridad pública o del orden público, o para proteger la salud o la moral públicas o los derechos y libertades de los demás.”. Asamblea General, “Pacto Internacional”, pp.1 i ss.

¹⁵⁸ Art. 22.1. del PIDCP que estableix: “Toda persona tiene derecho a asociarse libremente con otras, incluso el derecho a fundar sindicatos y afiliarse a ellos para la protección de sus intereses.”. Asamblea General, “Pacto Internacional”, pp.1 i ss.

¹⁵⁹ Art. 19 de la DUDDHH que estableix: “Todo individuo tiene derecho a la libertad de opinión y de expresión; este derecho incluye el de no ser molestado a causa de sus opiniones, el de investigar y recibir informaciones y opiniones, y el de difundirlas, sin limitación de fronteras, por cualquier medio de expresión.”. NACIONES UNIDAS, “La Declaración”, cit. p.6.

¹⁶⁰ Art. 20.1. de la DUDDHH que estableix: “Toda persona tiene derecho a la libertad de reunión y de asociación pacíficas.”. NACIONES UNIDAS, “La Declaración”, cit. p.6.

¹⁶¹ Informe del Relator Especial sobre el dret a la llibertat d'opinió i expressió E/CN.4/2005/64/Add.1.

¹⁶² Observacions finals del Comitè sobre la Federació de Rússia (CCPR/C/RUS/CO/6).

drets humans i el Relator Especial sobre el dret a la llibertat d'opinió i expressió van mostrar la seva preocupació sobre aquest àmbit. L'argument de la preocupació era la posició de major vulnerabilitat a la que es trobaria el col·lectiu LGBT a l'hora d'aprovar una llei per part d'un Estat, que comportés la prohibició de la promoció pública i la propaganda de l'homosexualitat.

La justificació d'aquestes limitacions per part dels Estats és la moralitat pública però, segons el PIDCP, aquest dret d'associació, expressió i reunió només es pot limitar quan la llei estableix tals restriccions, ja que aquestes són necessàries en una societat democràtica, i la fi es legítima. Per tant, no han de vulnerar els arts. 19.2., 21 i 22.1. del PIDCP, d'igual manera que les lleis que ho restringeixen han de ser compatibles amb les disposicions, la finalitat i els objectius del PIDPCP, i finalment no poden vulnerar les disposicions del PIDPCP relacionades amb la no discriminació¹⁶³.

Malgrat això, nombrosos són els casos en totes les regions on els autors d'aquestes amenaces i violència són els agents de policia o els funcionaris públics, mesures justificades amb la defensa de l'opinió contra aquests individus per part de la comunitat¹⁶⁴. Ara bé, cal recordar que els arts. 2 i 12 de la Declaració sobre els Defensors dels drets humans obliguen als Estats a protegir aquestes persones contra aquestes amenaces i violència.

Pel que fa al dret a la llibertat d'expressió, relacionat amb l'art. 19 de la DUDDH i del PIDCP, el Representant Especial del Secretari General sobre la situació dels defensors dels drets humans en tot el món i el Relator Especial sobre el dret a la llibertat d'opinió i d'expressió, van emetre una declaració conjunta davant de la situació que al 2009 s'estava produint a Uganda. En aquest cas, a Uganda es va introduir un projecte llei contra l'homosexualitat, el que segons el Representant

---

¹⁶³ Comitè, Observació general N° 34 i Observació general N° 22.

¹⁶⁴ Informe de la Representant Especial del Secretari General sobre la situació dels defensors dels drets humans en tot el món (A/HRC/4/37).

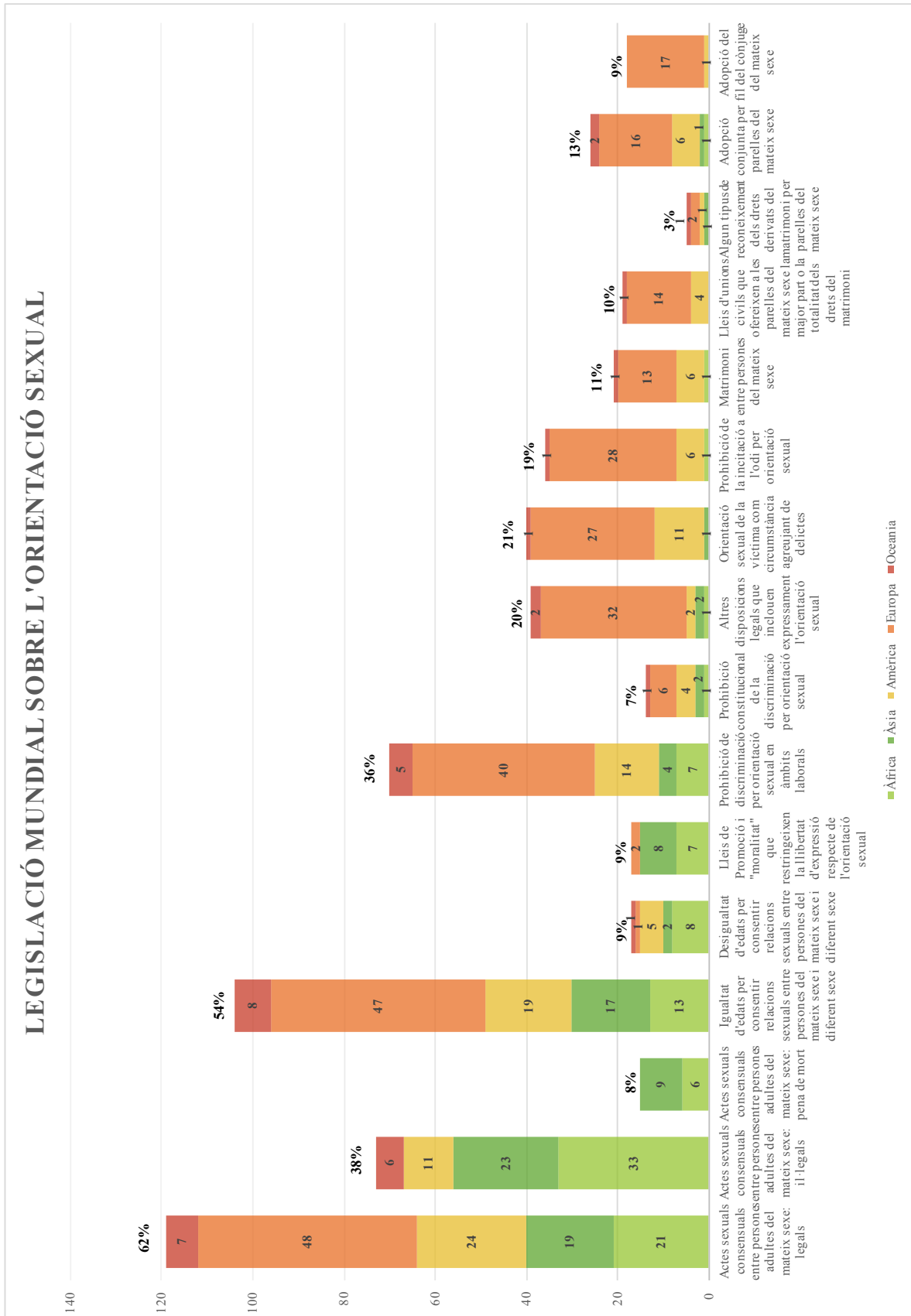
Especial i el Relator Especial, es considerava com una obstrucció injustificada del dret de reunió pacífica, d'associació, de llibertat d'opinió i d'expressió¹⁶⁵.

2.3.3. Estudi jurídic mundial dels drets LGBT

Per tal d'extreure unes conclusions que analitzin de la forma més exacta possible de si els Estats compleixen amb l'obligació de respectar, protegir i realitzar els drets humans dels LGBT, s'ha cregut convenient ampliar la informació a partir de l'estudi jurídic mundial a data d'octubre i novembre del 2016 dels drets LGBT.

---

¹⁶⁵ Declaració de l'1 de Març del 2010.

Respecte a la legislació mundial sobre l'orientació sexual, cal destacar que un 62% del total d'Estats de l'ONU ha legislat a favor de la legalització dels actes sexuals consensuals entre persones adultes del mateix sexe, resultant així en l'àmbit més protegit en tot el món encapçalat pel continent d'Europa amb un 97'96% de legislació sobre el total dels països que formen aquest continent. Per altra banda, cal mencionar que la legislació mundial que permet el matrimoni entre persones del mateix sexe només representa un 11% dels Estats de l'ONU, amb el continent d'Àfrica en darrer lloc ja que només compta amb un país on s'ha legalitzat, representant així un 85% del total dels Estats africans.

Tot seguit convé fer ressaltar que actualment són 6 els Estats del continent africà, i 9 els Estats del continent asiàtic els que castiguen amb pena de mort els actes sexuals consensuals entre persones adultes del mateix sexe, representant un total del 8% d'Estats de l'ONU.

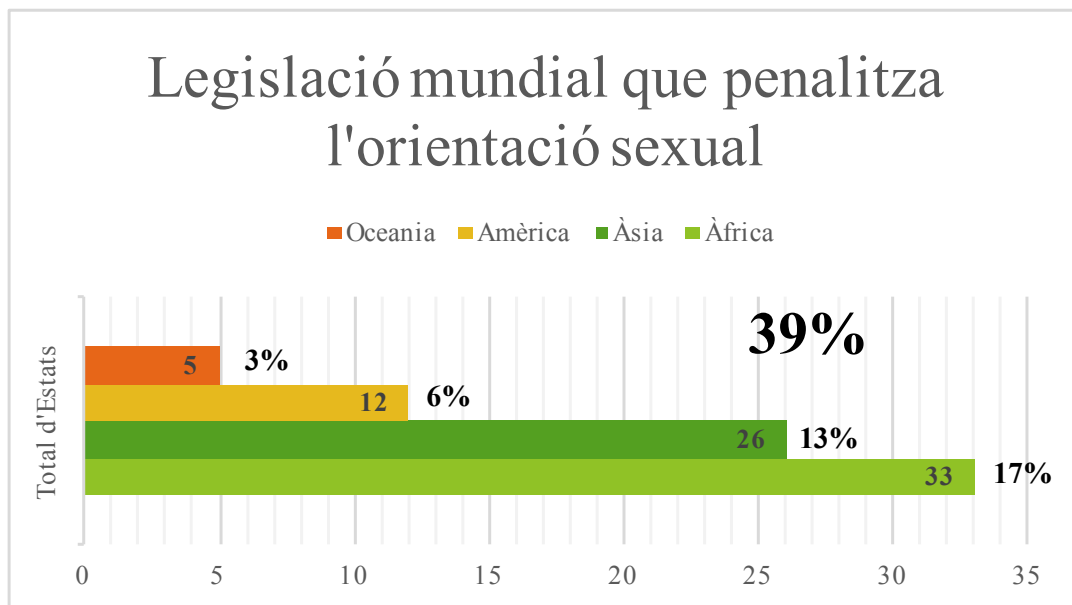

Figura 2; Font: pròpia a través de "Homofobia de Estado" (ILGA)¹⁶⁷

El gràfic següent és una representació de la legislació mundial que penalitza l'orientació sexual, la qual representa un total del 39% d'Estats de l'ONU. A través

¹⁶⁶ CARROLL, "Homofobia de Estado", cit. pp. 35 i ss.

¹⁶⁷ CARROLL, "Homofobia de Estado", cit. pp. 59 i ss.

del gràfic hom pot apreciar com són quatre els continents que encara penalitzen l'orientació sexual, amb Àfrica al capdavant representant un 17% dels Estats de l'ONU, seguit d'Àsia amb un 13%, d'Amèrica amb un 6% i finalment d'Oceania, amb un 3%.

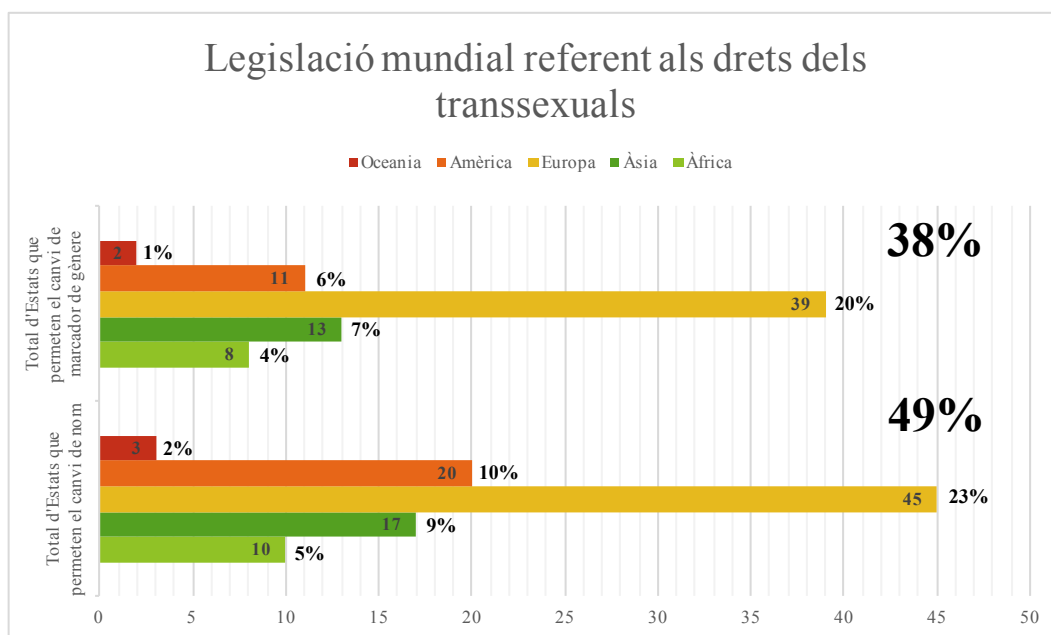

Figura 3; Font: pròpia a través de "Trans Legal Mapping Report" (ILGA)¹⁶⁸

Finalment, la investigadora ha cregut convenient fer una recerca actualitzada de la legislació mundial que permet el canvi de nom i el canvi de marcador de gènere referent a les persones transsexuals, el que representa un 49% d'Estats de l'ONU i un 38%, respectivament. A través de la informació recopilada, el gràfic mostra com el continent europeu representa un 20% dels Estats totals de l'ONU que permeten el canvi de marcador de gènere, i d'un 23% que permeten el canvi de nom. Per contra, Oceania és el continent amb menys representació percentual que permet aquests dos canvis, representant així un 1% i un 2% del total d'Estats de l'ONU, respectivament.

¹⁶⁸ CHIAM, Zhan et al, "Trans Legal Mapping Report: Recognition before the law", *ILGA* (2016), pp.7 i ss., a: http://ilga.org/downloads/TLMR_ENG.pdf [visitat el 22.04.2017].

3. CONCLUSIONS: RELACIÓ DELS RESULTATS AMB ELS OBJECTIUS

A través de la recopilació de l'evolució històrica, l'anàlisi dels mecanismes de promoció, protecció i de garantia dels drets del col·lectiu LGBT, de la seva efectivitat i de la jurisdicció actual d'aquests drets, es pretén respondre a la qüestió de si els Estats a nivell mundial compleixen realment amb l'obligació de respectar, protegir i realitzar aquests drets humans.

3.1. Implicacions teòriques i pràctiques

Abans de comentar els tres marcs normatius diferents amb els quals s'ha dividit aquest treball (Estat Espanyol, Dret internacional públic Europeu i Dret internacional públic universal), és important recordar que d'acord amb els experts en drets humans de les NNUU, l'orientació sexual i la identitat de gènere s'engloben dins del terme "altre condició" que estableix l'art. 2 de la DUDDHH, el que afirma la prohibició per part del dret internacional de qualsevol tipus de discriminació per motiu d'orientació sexual i identitat de gènere. Així, és evident l'obligació jurídica que les normes internacionals existents de drets humans estableixen als Estats a l'hora de vetllar pel gaudiment dels drets humans de totes les persones, sense fer distinció alguna amb aquest col·lectiu LGBT.

A l'Estat Espanyol s'ha pogut constatar el gran avanç en l'àmbit del reconeixement i protecció dels drets del col·lectiu LGBT a partir de la Llei 13/2005 del matrimoni homosexual, suposant el canvi més significatiu en els darrers anys i l'inici d'aquests canvis, com la promulgació de la Llei 3/2007, el qual reflexa finalment el pensament de la realitat social actual. Ara bé, és innegable que la ideologia política ha influït directament en la repressió i en l'endarreriment de lleis que garanteixen els drets dels LGBT des del Franquisme, el que ha suposat una major dificultat a l'hora de normalitzar el col·lectiu en una societat democràtica com la d'avui en dia. Per tant, tot i que Espanya es situï actualment entre els líders europeus en la defensa dels drets d'aquestes persones, i la majoria de CCAA hagin promogut nova legislació respecte als drets dels LGBT, aquestes CCAA segueixen divergint en la

integritat dels serveis de Salut Pública respecte a la cirurgia i el dret d'asil polític dels transsexuals, demostrant així una falta de consens nacional, ja que una gran part dels ciutadans espanyols encara no accepta aquesta evolució.

Pel que fa a l'àmbit Europeu, a partir de la sentència *Dudgeon c. Regne Unit* de l'any 1981, el TEDH ha anat desenvolupant jurisprudència, la qual ha suposat una modificació dels ordenaments interns dels Estats membres del Consell en base a la protecció dels drets LGBT. Considerant doncs que el CEDH és un instrument viu, el Tribunal ha anat adaptant la seva jurisprudència basant-se en l'evolució de la percepció social de l'homosexualitat i la transsexualitat, així com amb l'actitud majoritària dels països membres del Consell, restringint cada cop més el marge de discrecionalitat reconegut a les autoritats nacionals per tal de protegir els drets i llibertats del CEDH. Malgrat això, mentre que part d'aquests Estats avancen amb el reconeixement d'aquests drets i en la lluita contra la discriminació, altres van en direcció oposada per opinió divergent, el que constata la falta d'existència d'un consens i la justificació per part del Tribunal d'un marge d'apreciació en certs casos¹⁶⁹, el que confirma la necessitat d'uns organismes supranacionals com el TEDH que actuïn en defensa constant d'aquests drets.

Referent al Dret internacional públic universal, els drets humans del col·lectiu LGBT es troben garantits en el dret internacional, el que comporta als Estats l'obligació d'un correcte compliment d'aquestes normes de drets humans. Així, davant les nombroses violacions documentades per l'ONU dels drets humans de les persones LGBT, i malgrat els organismes existents destinats a protegir i garantir aquests drets humans, és indiscutible la necessitat d'establir una major eficàcia que ajudi a realitzar un major compliment d'aquests drets per part de cada Estat. Aquest compliment s'ha de portar a terme a través de la promulgació de noves lleis i la modificació d'aquestes, l'eliminació en el cas de lleis penals que tipifiquen certes conductes en l'àmbit LGBT, com també és necessària l'adopció de noves mesures preventives i l'increment en la investigació per tal de prevenir aquestes violacions.

---

¹⁶⁹ Un clar exemple actual i de suma importància és la jurisprudència del TEDH referent al matrimoni, ja que aquest organisme ha constatat la seva clara disposició a no censurar els Estats que no permeten el matrimoni entre persones del mateix sexe.

Per altra banda, també cal destacar la falta de majors recursos per a les víctimes, així com la necessitat de creació de campanyes que ajudin a crear major consciència a la comunitat mundial i ajudin a prevenir i defensar aquests drets humans del col·lectiu LGBT.

Finalment, com s'ha pogut observar, l'evolució històrica de protecció i reconeixement d'aquests drets s'ha incrementat en alt grau en els darrers anys gràcies a l'existència, i per tant la clara necessitat, d'organismes superiors. Així aquest progrés destaca amb la legislació a favor de la legalització dels actes sexuals consensuals entre persones adultes del mateix sexe, representant un 62% del total d'Estats de l'ONU; o amb un 49% dels Estats de l'ONU que permeten el canvi de nom dels transsexuals. Ara bé, malgrat que hi ha l'obligació per part dels Estats de respectar, protegir i realitzar els drets humans del col·lectiu LGBT, és indiscutible la falta de progrés mundial, ja que un 39% d'Estats de l'ONU encara penalitza l'orientació sexual (els continents Africà i Asiàtic penalitzen amb pena de mort aquesta orientació). I no tan sols això, ja que la legislació mundial que permet el matrimoni entre persones del mateix sexe només representa un 11% dels Estats.

3.2. Limitacions del treball realitzat. Possibles línies futures de recerca.

L'estudi dels drets humans del col·lectiu LGBT és un cas summament complex que presenta la necessitat evident d'un major aprofundiment respecte al que s'ha mostrat en el present treball, ja que són molts més els organismes dels aquí assenyalats els que engloben aquest àmbit concret. A més, l'anàlisi realitzat de l'evolució històrica mundial, a causa de la limitada extensió del treball, només ha pogut incloure informació general, pel que la investigadora creu necessari, per tal de realitzar un estudi més precís, la disposició de dades de l'evolució històrica dels diferents països del món.

4. BIBLIOGRAFIA

4.1. Monografies

ALVENTOSA, Josefina, *Discriminación por orientación sexual e identidad de género en el derecho español*, Madrid: Ministerio de Trabajo y Asuntos Sociales, 2008, pp.100 i ss.

BECERRA, Antonio, *Transexualidad: La búsqueda de una identidad*, Madrid: Díaz de Santos, 2003, pp.134 i ss.

LÓPEZ, Javier, *La problemática jurídica de la transexualidad*, Madrid: McGraw-Hill, 1997, pp.212 i ss.

OLMEDA, Fernando, *El látigo y la pluma*, Madrid: Grupo Anaya, 2004, p.100.

SORIANO, Manuel Ángel, *La marginación homosexual en la España de la transición*, Madrid: Egales, 2005, pp. 127 i ss.

WINTEMUTE, Robert, *Strasbourg to the Rescue? Same-Sex Partners and Parents Under the European Convention*, Oxford: Hart Publishing, 2001, pp.713 i ss.

4.2. Articles

CALVO, Kerman, “Ciudadanía y minorías sexuales: la regulación del matrimonio homosexual en España”, *Fundación alternativas* (2005), a: https://www.almendron.com/politica/pdf/2005/spain/spain_1893.pdf [visitat el 10.03.2017].

CARRANZA, Rocío, “Evolución Histórica del colectivo LGTB: de las leyes represivas a la aprobación de la ley 13/2005, de 1 de julio”, (2011), p.12, a: https://gedos.usal.es/jspui/bitstream/10366/101362/1/TFM_EstudiosInterdisciplinariosGenero_CarranzaLopez_R.pdf [visitat el 02.03.2017].

CARROLL, Aengus, “Homofobia de Estado; Estudio jurídico mundial sobre la orientación sexual en el derecho: criminalización, protección y reconocimiento”, *ILGA* (2016), pp. 14 i ss., a: http://ilga.org/downloads/02_ILGA_Homofobia_De_Estado_2016_ESP_WEB_150516.pdf [visitat el 19.04.2017].

CASTIELLA, José Javier, “La ideología de género y el colectivo LGTB en la legislación española”, *La Gaceta* (2016), a: <http://gaceta.es/noticias/ideologia-genero-colectivo-lgtb-legislacion-espanola-10102016-1239> [visitat el 14.03.2017].

CHIAM, Zhan et al, “Trans Legal Mapping Report: Recognition before the law”, *ILGA* (2016), pp.7 i ss., a: http://ilga.org/downloads/TLMR_ENG.pdf [visitat el 22.04.2017].

DALVI, Sameera, “Homosexuality and the European Cour of Human Rights: Recent Judgments Against the United Kingdom and Their Impact on Other Signatories to the European Convention on Human Rights”, *Florida Journal of Law Public Policy*, n°15 (2004), pp.467 i ss.

EU Network, “Commentary of the Charter of Fundamental Rights of the European Union”, *EU Network of independent experts on fundamental rights* (2006), p. 102 a: http://ec.europa.eu/justice/fundamental-rights/files/networkcommentaryfinal_en.pdf [visitat el 22-03-2017].

FRUMER, Philippe, “La discrimination fondée sur l’orientation sexuelle dans les relations de partenariat ou de cohabitation: une question d’intérêt general devant la Cour Européenne des Droits de l’Homme”, *Revue trimestrielle des droits de l’homme*, n° 59 (2004), pp.663 i ss.

GILBAJA, Estela, “La orientación sexual ante el Tribunal Europeo de Derechos Humanos”, *Anuario de Derechos Humanos*, n°9 (2013), pp.17 i ss.

GILBAJA, Estela, “La orientación sexual ante el Tribunal Europeo de Derechos Humanos”, *Revista de Derecho Político*, nº91 (2014), pp.303 i ss.

GONZÁLEZ, Javier, “Derecho a la identidad sexual y Convenio Europeo: la posición del Tribunal Europeo de Derechos Humanos”, *Revista General de Derecho Europeo*, nº1 (2003), pp.10 i ss.

HARO, Raquel De, “Llei per a garantir els drets de lesbianes, gais, bisexuals, transgèneres i intersexuals i per a eradicar l'homofòbia, la bifòbia i la transfòbia”, *Butlletí d'Actualitat Jurídica i Sindical de CCOO de Catalunya* (2014), a: <http://www.ccoo.cat/ceres/documents/informes/butjur-97.pdf> [visitat el 14.03.2017].

ILGA-Europe, “Rainbow Europe 2016”, (2016), a: <https://rainbow-europe.org/#8661/0/0> [visitat el 15.03.2017].

JOHNSON, Paul, “Homosexuality, Freedom of Assembly and the Margin of Appreciation Doctrine of the European Court of Human Rights: Alekseyev v Russia”, *Human Rights Law Review*, nº11 (2011), pp.578 i ss.

LAFFERRIERE, Jorge, “Matrimonio, familia y uniones de personas del mismo sexo en la jurisprudencia de la Corte Europea”, *Persona y Derecho*, nº63 (2010), pp.17 i ss.

MANZANO, Iván, “La protección de las minorías sexuales en la Unión Europea”, *Revista de Derecho Comunitario Europeo*, nº 32 (2012), pp.151 i ss.

MANZANO, Iván, “La Jurisprudencia del Tribunal Europeo de Derechos Humanos sobre orientación sexual e identidad de género”, *Revista Española de Derecho Internacional*, vol. LXIV/2 (2012), pp. 49 i ss.

MARTÍN, Teresa, “La adopción por parte de persona homosexual y su relación con el derecho a la vida familiar y la no discriminación por razón de sexo”, *Revista General de Derecho Europeo*, nº18 (2008), pp.1 i ss.

NACIONES UNIDAS, “Historia de las Naciones Unidas”, *La Organización* (1945), a: <http://www.un.org/es/sections/history/history-united-nations/index.html> [visitat 08.04.2017].

NACIONES UNIDAS, “Normas Internacionales de Derechos y orientación sexual e identidad de género”, *Ficha de datos* (2012), pp.1 i ss., a: https://www.unfe.org/system/unfe-21-UN_Fact_Sheets_-_Spanish_v1c.pdf [visitat el 09.04.2017].

NACIONES UNIDAS, “Consejo de Derechos Humanos”, *Órganos de derechos humanos* (2016), a: <http://www.ohchr.org/SP/HRBodies/HRC/Pages/HRCIndex.aspx> [visitat el 13.04.2017].

Noticias Jurídicas, “Desestimación del recurso de inconstitucionalidad interpuesto contra la Ley 13/2005, de 1 de julio, por la que modifica el Código Civil en materia de derecho a contraer matrimonio”, *Actualidad* (2012), a: <http://noticias.juridicas.com/actualidad/jurisprudencia/5101-desestimacion-del-recurso-de-inconstitucionalidad-interpuesto-contra-la-ley-13-2005-de-1-de-julio-por-la-que-modifica-el-codigo-civil-en-materia-de-derecho-a-contraer-matrimonio/> [visitat el 14.03.2017].

Oficina del Alto Comisionado, “Nacidos Libres e Iguales: Orientación sexual e identidad de género en las normas internacionales de derechos humanos”, *Naciones Unidas* (2012), pp.7 i ss., a: http://www.ohchr.org/Documents/Publications/BornFreeAndEqualLowRes_SP.pdf [visitat el 15.04.2017].

PALETTA, Daniele, “Naciones Unidas hace historia en orientación sexual e identidad de género”, ILGA (2016), a: <http://ilga.org/es/naciones-unidas-hace-historia-en-orientacion-sexual-e-identidad-de-genero/> [visitat el 15.04.2017].

PLATERO, Raquel, “Transexualidad y agenda política: una historia de (dis)continuidades y patologización”, *Política y Sociedad*, nº 46 (2009), pp. 107 i ss.

RIBAS, Laura, “Txetxènia tanca en un camp els homosexuals. Algunes ONG denuncien l’assassinat de tres gais i el segrest de més de cent homes del col·lectiu LGBT”, *Ara.cat* (2017), p.1, a: http://www.ara.cat/internacional/Txetxenia-tanca-camp-homosexuals_0_1776422406.html [visitat el 23.04.2017].

SANZ, Susana, “A propósito de las sentencias Goodwin e I o el debate sobre el matrimonio de transexuales ante el TEDH”, *Revista Española de Derecho Internacional*, nº55 (2003), p.311.

STONE, Thomas, “Margin of Appreciation Gone Awry: The European Court of Human Rights' Implicit Use of the Precautionary Principle in Frette v. France to Backtrack on Protection from Discrimination on the Basis of Sexual Orientation”, *Connecticut Public Interest Law Journal*, nº9 (2003), pp.272 i ss.

Yogyakarta Principles, “Los Principios de Yogyakarta – Resumen”, (2007), pp.1 i ss, a: <http://www.yogyakartaprinciples.org/principles-sp/overview/> [visitat el 13-04-2017].

Yogyakarta Principles, “Sobre los Principios de Yogyakarta”, (2007), pp.1 i ss, a: <http://www.yogyakartaprinciples.org/principles-sp/about/> [visitat el 13-04-2017].

4.3. Textos normatius

Asamblea General de las Naciones Unidas, “Pacto Internacional de Derechos Civiles y Políticos”, *Naciones Unidas* (1976), pp.1 i ss., a: <http://www.ohchr.org/SP/ProfessionalInterest/Pages/CCPR.aspx> [visitat el 16.04.2017].

Asamblea General, “Convención contra la Tortura y Otros Tratos o Penas Crueles, Inhumanos o Degradantes”, *Naciones Unidas* (1987), pp.1 i ss., a: <http://www.ohchr.org/SP/ProfessionalInterest/Pages/CAT.aspx> [visitat el 17.04.2017].

Conférence Internationale sur les droits humains des LGBT, “Declaración de Montréal”, *Iers Out Games Montréal* (2006), pp.1 i ss., a: <http://www.declarationofmontreal.org/DeclaraciondeMontrealES.pdf> [visitat el 12.04.2017].

Consejo Económico y Social, “Los Derechos Civiles y Políticos, en particular las cuestiones relacionadas con las desapariciones y ejecuciones sumarias”, *62º período de sesiones* (2006), pp.1 i ss., a: www.un.org/webcast/unhrc/archive.asp?go=060919 [visitat el 17.04.2017].

European Court of Human Rights, “Convenio Europeo de Derechos Humanos”, *Council of Europe* (1953), pp. 11 i ss., a: http://www.echr.coe.int/Documents/Convention_SPA.pdf [visitat el 18.03.2017].

Legislation.gov.uk, “Army and Air Force Acts 1955”, *Legislation UK* (1955), a: <http://www.legislation.gov.uk/ukpga/Eliz2/3-4/18> [visitat el 19.03.2017].

Legislation.gov.uk, “Naval Discipline Act 1957”, *Legislation UK* (1957), a: <http://www.legislation.gov.uk/ukpga/Eliz2/5-6/53> [visitat el 19.03.2017].

NACIONES UNIDAS, “La Declaración Universal de Derechos Humanos”, *La Organización* (1948), pp.1. i ss., a: <http://www.un.org/es/universal-declaration-human-rights/> [visitat 08.04.2017].

4.4. Jurisprudència del Tribunal Europeu dels Drets Humans

- *Tyrer c. Regne Unit*, sol·licitud n° 5856/72, de 25 d’Abril de 1978, paràgraf 31.
- *Dudgeon c. Regne Unit*, sol·licitud n° 7525/76, de 22 d’Octubre de 1981.
- *Rees c. Regne Unit*, sol·licitud n° 9532/81, del 17 d’Octubre del 1986.
- *Cossey c. Regne Unit*, sol·licitud n° 10843/84, del 27 de Setembre del 1990.
- *Laskey, Jaggard y Brown c. Regne Unit*, sol·licituds n° 21627/93, 21826/93 i 21974/93, de 19 de Febrer de 1997.
- *L. Y V. C. Àustria*, sol·licituds n° 39392/98 i 39829/98, de 9 de Gener de 1998.
- *Lustig-Prean y Beckett c. Regne Unit*, sol·licituds n° 31417/96 i 32377/96, del 27 de Setembre de 1999.
- *Smith y Grady c. Regne Unit*, sol·licituds n° 33985/96 i 33986/96, del 27 de Setembre de 1999.
- *Salgueiro da Silva Mouta c. Portugal* Sol·licitud n° 33290/96, del 21 de Desembre de 1999.
- *A.D.T. c. Regne Unit*, sol·licitud n° 35765/97, de 31 de Juliol del 2000.
- *Fretté c. França*, sol·licitud n° 36515/97, del 26 de Febrer del 2002.
- *Christine Goodwin c. Regne Unit* Sol·licitud n° 28957/95, d’11 de Juliol de 2002.
- *I. c. Regne Unit*, sol·licitud n° 25680/94, d’11 de Juliol del 2002.
- *S. L. C. Àustria* sol·licitud n° 45330/99, de 9 de Gener de 2003.
- *Van Kück c. Alemanya*, sol·licitud n° 35968/97, del 12 de Juny del 2003.
- *Karner c. Àustria*, sol·licitud n° 40016/98, del 24 de Juliol del 2003.
- *Baczkowski i d’altres c. Polònia*, sol·licitud n° 1543/06, del 3 de Maig del 2007.
- *E. B. c. França*, sol·licitud n° 43546/02, del 22 de Gener del 2008.
- *Schalk y Kopf c. Àustria*, sol·licitud n° 30141/04, del 24 de Juny del 2010.

- *Alekseyev c. Rússia*, sol·licituds n° 4916/07, 25924/08 i 14599/09, del 21 d'Octubre del 2010.

4.5. Altres documents oficials

Asamblea General Naciones Unidas, “Resolución aprobada por el Consejo de Derechos Humanos: 17/19”, *Human Rights Documents* (2011), a: <https://documents-dds-ny.un.org/doc/UNDOC/GEN/G11/148/79/PDF/G1114879.pdf?OpenElement> [visitat el 13.04.2017].

Asamblea General Naciones Unidas, “Anotaciones a la agenda del 19º período de sesiones el Consejo de Derechos Humanos”, *Human Rights Documents* (2012), a: http://www.ohchr.org/Documents/HRBodies/HRCouncil/RegularSession/Session19/A-HRC-19-1_sp.pdf [visitat el 13.04.2017].

Asamblea General Naciones Unidas, “Resolución aprobada por el Consejo de Derechos Humanos 27/32”, *Documents* (2014), a: <https://documents-dds-ny.un.org/doc/UNDOC/GEN/G14/177/35/PDF/G1417735.pdf?OpenElement> [visitat el 15.04.2017].

Noticias Jurídicas, “Convención y Protocolo sobre el Estatuto de los Refugiados”, *Ministerio del Interior* (1978), a: <http://www.interior.gob.es/ca/web/servicios-al-ciudadano/normativa/acuerdos-y-convenios/convencion-y-protocolo-sobre-el-estatuto-de-los-r/> [visitat el 17.04.2017].

ANNEXOS

Annex 1.A. DECLARACIÓ UNIVERSAL DE DRETS HUMANS

“Adoptada y proclamada por la Asamblea General en su resolución 217 A (III), de 10 de diciembre de 1948

Preámbulo

Considerando que la libertad, la justicia y la paz en el mundo tienen por base el reconocimiento de la dignidad intrínseca y de los derechos iguales e inalienables de todos los miembros de la familia humana,

Considerando que el desconocimiento y el menosprecio de los derechos humanos han originado actos de barbarie ultrajantes para la conciencia de la humanidad; y que se ha proclamado, como la aspiración más elevada del hombre, el advenimiento de un mundo en que los seres humanos, liberados del temor y de la miseria, disfruten de la libertad de palabra y de la libertad de creencias,

Considerando esencial que los derechos humanos sean protegidos por un régimen de Derecho, a fin de que el hombre no se vea compelido al supremo recurso de la rebelión contra la tiranía y la opresión,

Considerando también esencial promover el desarrollo de relaciones amistosas entre las naciones,

Considerando que los pueblos de las Naciones Unidas han reafirmado en la Carta su fe en los derechos fundamentales del hombre, en la dignidad y el valor de la persona humana y en la igualdad de derechos de hombres y mujeres; y se han declarado resueltos a promover el progreso social y a elevar el nivel de vida dentro de un concepto más amplio de la libertad,

Considerando que los Estados Miembros se han comprometido a asegurar, en cooperación con la Organización de las Naciones Unidas, el respeto universal y efectivo a los derechos y libertades fundamentales del hombre, y

Considerando que una concepción común de estos derechos y libertades es de la mayor importancia para el pleno cumplimiento de dicho compromiso,

La Asamblea General

Proclama la presente Declaración Universal de Derechos Humanos como ideal común por el que todos los pueblos y naciones deben esforzarse, a fin de que tanto los individuos como las instituciones, inspirándose constantemente en ella, promuevan, mediante la enseñanza y la educación, el respeto a estos derechos y libertades, y aseguren, por medidas progresivas de carácter nacional e internacional, su reconocimiento y aplicación universales y efectivos, tanto entre los pueblos de los Estados Miembros como entre los de los territorios colocados bajo su jurisdicción.

Artículo 1

Todos los seres humanos nacen libres e iguales en dignidad y derechos y, dotados como están de razón y conciencia, deben comportarse fraternalmente los unos con los otros.

Artículo 2

Toda persona tiene los derechos y libertades proclamados en esta Declaración, sin distinción alguna de raza, color, sexo, idioma, religión, opinión política o de cualquier otra índole, origen nacional o social, posición económica, nacimiento o cualquier otra condición.

Además, no se hará distinción alguna fundada en la condición política, jurídica o internacional del país o territorio de cuya jurisdicción dependa una persona, tanto si se trata de un país independiente, como de un territorio bajo administración fiduciaria, no autónomo o sometido a cualquier otra limitación de soberanía.

Artículo 3

Todo individuo tiene derecho a la vida, a la libertad y a la seguridad de su persona.

Artículo 4

Nadie estará sometido a esclavitud ni a servidumbre; la esclavitud y la trata de esclavos están prohibidas en todas sus formas.

Artículo 5

Nadie será sometido a torturas ni a penas o tratos crueles, inhumanos o degradantes.

Artículo 6

Todo ser humano tiene derecho, en todas partes, al reconocimiento de su personalidad jurídica.

Artículo 7

Todos son iguales ante la ley y tienen, sin distinción, derecho a igual protección de la ley. Todos tienen derecho a igual protección contra toda discriminación que infrinja esta Declaración y contra toda provocación a tal discriminación.

Artículo 8

Toda persona tiene derecho a un recurso efectivo, ante los tribunales nacionales competentes, que la ampare contra actos que violen sus derechos fundamentales reconocidos por la constitución o por la ley.

Artículo 9

Nadie podrá ser arbitrariamente detenido, preso ni desterrado.

Artículo 10

Toda persona tiene derecho, en condiciones de plena igualdad, a ser oída públicamente y con justicia por un tribunal independiente e imparcial, para la

determinación de sus derechos y obligaciones o para el examen de cualquier acusación contra ella en materia penal.

Artículo 11

1. Toda persona acusada de delito tiene derecho a que se presuma su inocencia mientras no se pruebe su culpabilidad, conforme a la ley y en juicio público en el que se le hayan asegurado todas las garantías necesarias para su defensa.

2. Nadie será condenado por actos u omisiones que en el momento de cometerse no fueron delictivos según el Derecho nacional o internacional. Tampoco se impondrá pena más grave que la aplicable en el momento de la comisión del delito.

Artículo 12

Nadie será objeto de injerencias arbitrarias en su vida privada, su familia, su domicilio o su correspondencia, ni de ataques a su honra o a su reputación. Toda persona tiene derecho a la protección de la ley contra tales injerencias o ataques.

Artículo 13

1. Toda persona tiene derecho a circular libremente y a elegir su residencia en el territorio de un Estado.

2. Toda persona tiene derecho a salir de cualquier país, incluso el propio, y a regresar a su país.

Artículo 14

1. En caso de persecución, toda persona tiene derecho a buscar asilo, y a disfrutar de él, en cualquier país.

2. Este derecho no podrá ser invocado contra una acción judicial realmente originada por delitos comunes o por actos opuestos a los propósitos y principios de las Naciones Unidas.

Artículo 15

1. Toda persona tiene derecho a una nacionalidad.

2. A nadie se privará arbitrariamente de su nacionalidad ni del derecho a cambiar de nacionalidad.

Artículo 16

1. Los hombres y las mujeres, a partir de la edad núbil, tienen derecho, sin restricción alguna por motivos de raza, nacionalidad o religión, a casarse y fundar una familia; y disfrutarán de iguales derechos en cuanto al matrimonio, durante el matrimonio y en caso de disolución del matrimonio.

2. Sólo mediante libre y pleno consentimiento de los futuros esposos podrá contraerse el matrimonio.

3. La familia es el elemento natural y fundamental de la sociedad y tiene derecho a la protección de la sociedad y del Estado.

Artículo 17

1. Toda persona tiene derecho a la propiedad, individual y colectivamente.

2. Nadie será privado arbitrariamente de su propiedad.

Artículo 18

Toda persona tiene derecho a la libertad de pensamiento, de conciencia y de religión; este derecho incluye la libertad de cambiar de religión o de creencia, así como la libertad de manifestar su religión o su creencia, individual y colectivamente, tanto en público como en privado, por la enseñanza, la práctica, el culto y la observancia.

Artículo 19

Todo individuo tiene derecho a la libertad de opinión y de expresión; este derecho incluye el no ser molestado a causa de sus opiniones, el de investigar y recibir informaciones y opiniones, y el de difundirlas, sin limitación de fronteras, por cualquier medio de expresión.

Artículo 20

1. Toda persona tiene derecho a la libertad de reunión y de asociación pacíficas.

2. Nadie podrá ser obligado a pertenecer a una asociación.

Artículo 21

1. Toda persona tiene derecho a participar en el gobierno de su país, directamente o por medio de representantes libremente escogidos.

2. Toda persona tiene el derecho de acceso, en condiciones de igualdad, a las funciones públicas de su país.

3. La voluntad del pueblo es la base de la autoridad del poder público; esta voluntad se expresará mediante elecciones auténticas que habrán de celebrarse periódicamente, por sufragio universal e igual y por voto secreto u otro procedimiento equivalente que garantice la libertad del voto.

Artículo 22

Toda persona, como miembro de la sociedad, tiene derecho a la seguridad social, y a obtener, mediante el esfuerzo nacional y la cooperación internacional, habida cuenta de la organización y los recursos de cada Estado, la satisfacción de los derechos económicos, sociales y culturales, indispensables a su dignidad y al libre desarrollo de su personalidad.

Artículo 23

1. Toda persona tiene derecho al trabajo, a la libre elección de su trabajo, a condiciones equitativas y satisfactorias de trabajo y a la protección contra el desempleo.

2. Toda personal tiene derecho, sin discriminación alguna, a igual salario por trabajo igual.

3. Toda persona que trabaja tiene derecho a una remuneración equitativa y satisfactoria, que le asegure, así como a su familia, una existencia conforme a la dignidad humana y que será completada, en caso necesario, por cualesquiera otros medios de protección social.

4. Toda persona tiene derecho a fundar sindicatos y a sindicarse para la defensa de sus intereses.

Artículo 24

Toda persona tiene derecho al descanso, al disfrute del tiempo libre, a una limitación razonable de la duración del trabajo y a vacaciones periódicas pagadas.

Artículo 25

1. Toda persona tiene derecho a un nivel de vida adecuado que le asegure, así como a su familia, la salud y el bienestar, y en especial la alimentación, el vestido, la vivienda, la asistencia médica y los servicios sociales necesarios; tiene asimismo derecho a los seguros en caso de desempleo, enfermedad, invalidez, viudez, vejez y otros casos de pérdida de sus medios de subsistencia por circunstancias independientes de su voluntad.

2. La maternidad y la infancia tienen derecho a cuidados y asistencia especiales. Todos los niños, nacidos de matrimonio o fuera de matrimonio, tienen derecho a igual protección social.

Artículo 26

1. Toda persona tiene derecho a la educación. La educación debe ser gratuita, al menos en lo concerniente a la instrucción elemental y fundamental. La instrucción elemental será obligatoria. La instrucción técnica y profesional habrá de ser generalizada; el acceso a los estudios superiores será igual para todos, en función de los méritos respectivos.

2. La educación tendrá por objeto el pleno desarrollo de la personalidad humana y el fortalecimiento del respeto a los derechos humanos y a las libertades fundamentales; favorecerá la comprensión, la tolerancia y la amistad entre todas las naciones y todos los grupos étnicos o religiosos; y promoverá el desarrollo de las actividades de las Naciones Unidas para el mantenimiento de la paz.

3. Los padres tendrán derecho preferente a escoger el tipo de educación que habrá de darse a sus hijos.

Artículo 27

1. Toda persona tiene derecho a tomar parte libremente en la vida cultural de la comunidad, a gozar de las artes y a participar en el progreso científico y en los beneficios que de él resulten.

2. Toda persona tiene derecho a la protección de los intereses morales y materiales que le correspondan por razón de las producciones científicas, literarias o artísticas de que sea autora.

Artículo 28

Toda persona tiene derecho a que se establezca un orden social e internacional en el que los derechos y libertades proclamados en esta Declaración se hagan plenamente efectivos.

Artículo 29

1. Toda persona tiene deberes respecto a la comunidad, puesto que sólo en ella puede desarrollar libre y plenamente su personalidad.

2. En el ejercicio de sus derechos y en el disfrute de sus libertades, toda persona estará solamente sujeta a las limitaciones establecidas por la ley con el único fin de asegurar el reconocimiento y el respeto de los derechos y libertades de los demás, y de satisfacer las justas exigencias de la moral, del orden público y del bienestar general en una sociedad democrática.

3. Estos derechos y libertades no podrán en ningún caso ser ejercidos en oposición a los propósitos y principios de las Naciones Unidas.

Artículo 30

Nada en la presente Declaración podrá interpretarse en el sentido de que confiere derecho alguno al Estado, a un grupo o a una persona, para emprender y desarrollar actividades o realizar actos tendientes a la supresión de cualquiera de los derechos y libertades proclamados en esta Declaración.”

